

„STUDIA I MATERIAŁY”, t. 6
MARIA KAZIMIERA SOBIESKA (1641–1716)
W KRĘGU RODZINY, POLITYKI I KULTURY

Redakcja naukowa
Anna Kalinowska, Paweł Tyszka

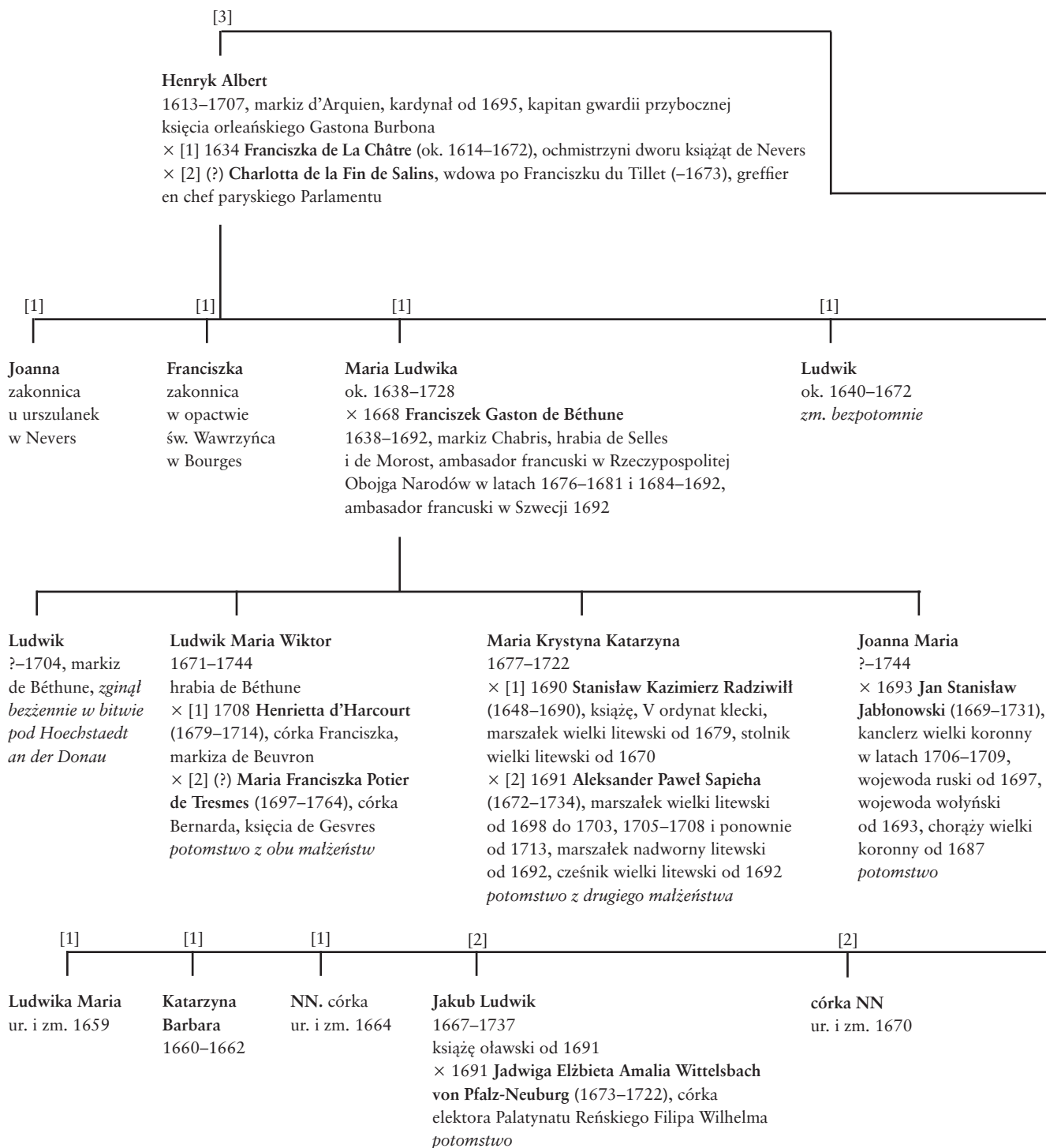
ANEKSY

ANNEX

ISBN 978-83-7022-231-4
ARX REGIA® WYDAWNICTWO ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W WARSZAWIE – MUZEUM
ZAMEK KRÓLEWSKI W WARSZAWIE – MUZEUM 2015

DRZEWA GENEALOGICZNE

TABL. 1. DRZEWO GENEALOGICZNE DE LA GRANGE D'ARQUIEN

Karol de la Grange
pan de Montigny
× Ludwika de Rochechouart

Franciszek

ok. 1554–1617

pan de Montigny i de Séry, baron des Aix, kapitan, gubernator kolejno Berry, Blois, Dunois, Vendôme i Gien oraz Metz, Toul i Verdun, rycerz Orderu Świętego Ducha od 1595, marszałek Francji od 1615

Antoni

ok. 1560–1626

pan, następnie markiz d'Arquien, podpułkownik, kolejno gubernator Berry (1589–1594), Metz oraz Calais, Gien i Sancerre
× [1] **Maria de Cambrai**, pani de Soulangis, córka Jana, pana de Villemenard
× [2] **Ludwika de La Châtre**, córka Klaudiusza, barona de la Fort, marszałka Francji
× [3] **Anna d'Ancienneville**, pani de Prie, córka Ludwika, barona de Reveillon, wicehrabiego de Souilly, i Franciszki de la Platière, pani de Bordes i baronowej d'Espoisses

[1]

MARIA KAZIMIERA*

1641–1716

× [1] 1658 **Jan „Sobiepan” Zamojski** (1627–1665), III ordynat zamojski, wojewoda sandomierski od 1659, wojewoda kijowski od 1658, podczaszy wielki koronny od 1655, krajczy wielki koronny od 1653, generał ziem podolskich od 1637

× [2] 1665 **JAN SOBIESKI (JAN III)** (1629–1696), król polski od 1674, hetman wielki koronny od 1668, hetman polny koronny od 1666, marszałek wielki koronny od 1665, chorąży wielki koronny od 1656

* W przypadku potomstwa Marii Kazimiery w obu drzewach genealogicznych wymienione zostały jedynie dzieci żywo urodzone, pominięto zaś liczne poronienia i dzieci martwo urodzone

[1]

Maria Anna

1646–1735

× 1678 **Jan Wielopolski** (1630–1688), hrabia, kanclerz wielki koronny od 1679, podkanclerzy koronny od 1677, starosta generalny krakowski od 1667, stolnik wielki koronny od 1664

[1]

Anna Ludwik

1650–1703, hrabia de Maligny, markiza d'Arquien, komendant regimentu dragonii kawalerii koronnej, uczestnik kampanii chocimskiej 1673 oraz odsieczy wiedeńskiej 1683, poseł Rzeczypospolitej Obojga Narodów we Francji w 1669 i 1676, starosta szczyrzecki od 1693
zm. bezpotomnie

Teresa Maria Ludwika

?–1721

× 1700 **Michał Józef Sapieha** (1670–1737), wojewoda podlaski od 1728, strażnik wielki litewski od 1692, cześnik wielki litewski od 1687, pisarz polny litewski od 1698 do 1730, generał-lejtnant kawalerii litewskiej od 1714, generał-lejtnant wojsk saskich od 1735

potomstwo

Jan Józef

1687–1749

*chory umysłowo,
zm. bezpotomnie*

[2]

**Adelajda
Ludwika**
1672–1676

[2]

Menonka
1673–1675

[2]

Teresa Kunegunda
1676–1730
× 1694 (1695) **Maksymilian II Emanuel Wittelsbach** (1662–1726), elektor Bawarii od 1679
potomstwo

[2]

**Aleksander
Benedykt**
1677–1714
zm. bezpotomnie

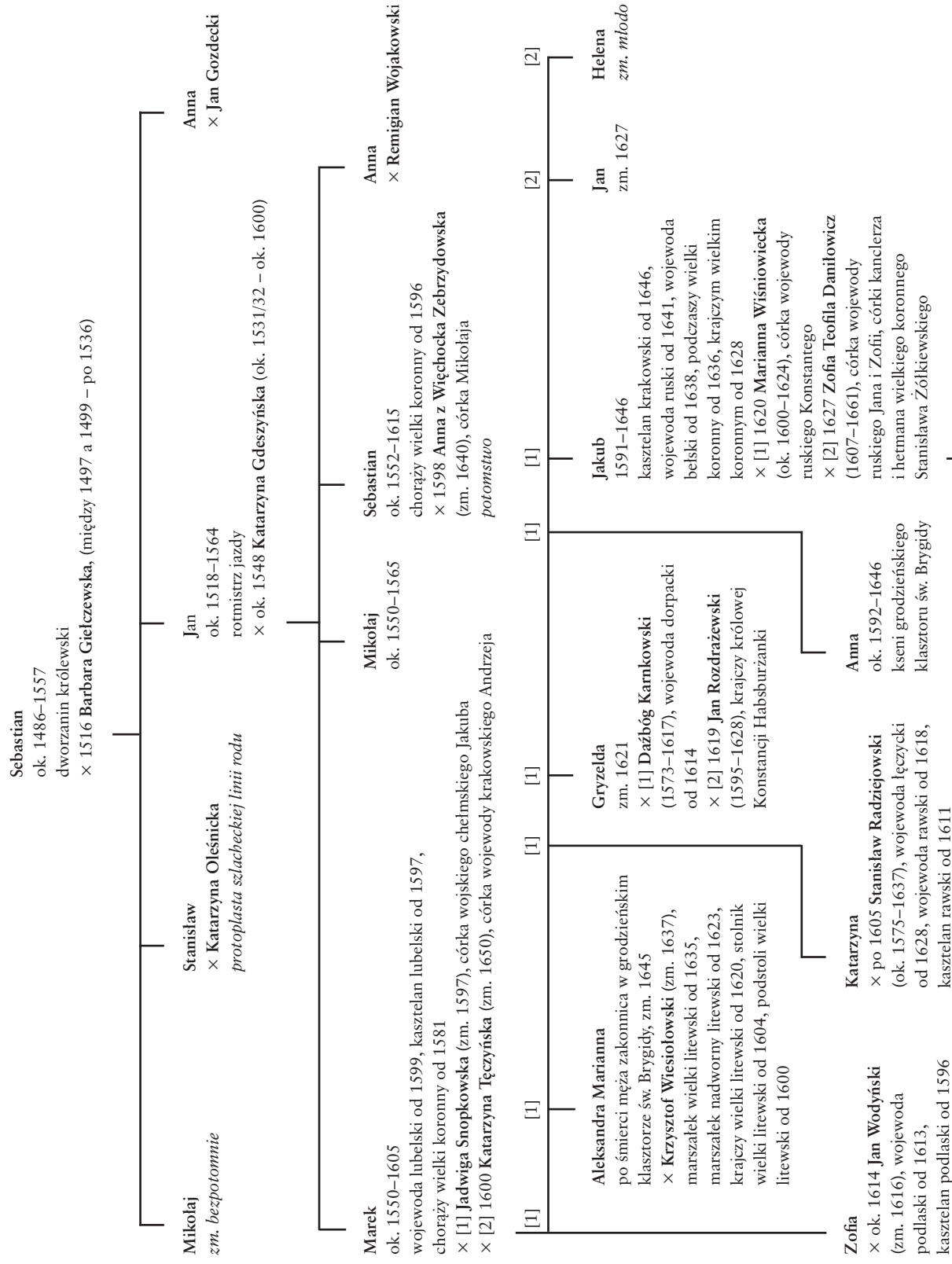
[2]

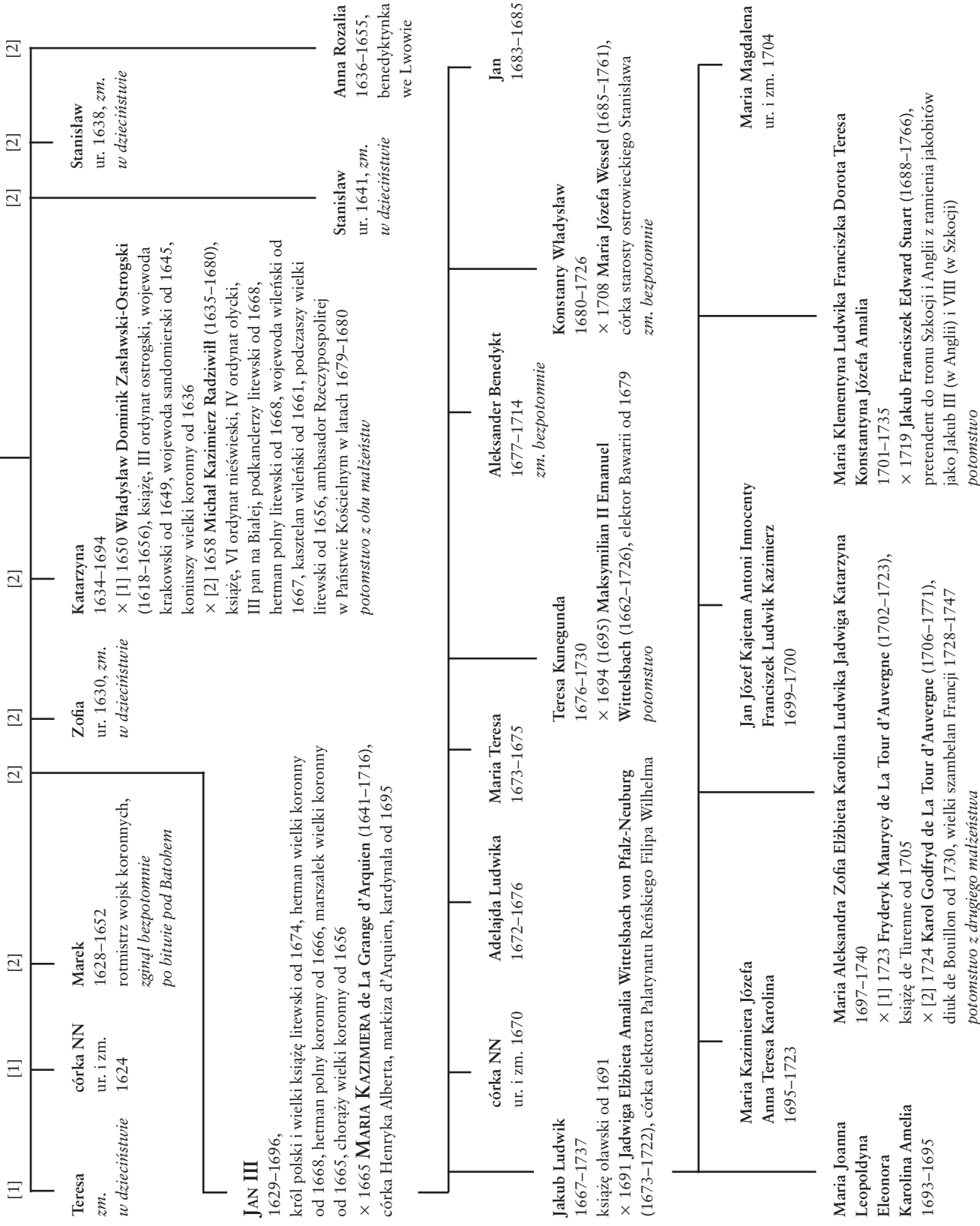
Konstanty Władysław
1680–1726
× 1708 **Maria Józefa Wessel** (1685–1761), córka starosty ostrowieckiego Stanisława
zm. bezpotomnie

[2]

Jan
1683–1685

TABL. 2. DRZEWO GENEALOGICZNE SOBIESKICH HERBU JANINA

WYKAZ SKRÓTÓW

AGAD	–	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGAD, APP	–	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Publiczne Potockich
AGAD, Arch. Kom.	–	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Komierowskich
AGAD, AR	–	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów
AGAD, AZ	–	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Zamoyskich
AGAD, ZMN	–	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Zbiory Muzeum Narodowego w Warszawie
AMAEF, CP	–	Archives du Ministère des Affaires Étrangères et du Développement International de la République Française à Paris, Correspondance politique
ANK, AS, TA	–	Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Sanguszków, Teki Arabskie
ANK, AKPot.	–	Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Potockich z Krzeszowic
APT, AMT	–	Archiwum Państwowe w Toruniu, Akta Miasta Torunia
ASF, MP	–	Archivo di Stato di Firenze, Mediceo del Principato
B Czart.	–	Biblioteka XX. Czartoryskich w Krakowie
BH, KAM	–	Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Korrespondenz Akt w Monachium
BJ	–	Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
BK	–	Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku
BmGd.	–	Biblioteka Miejska w Gdańsku
BN	–	Biblioteka Narodowa w Warszawie
B Oss.	–	Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu
B PAU PAN	–	Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
B PAU PAN, TW	–	Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Teki Waliszewskiego
BPP	–	Biblioteka Polska w Paryżu
BR	–	Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu
BUW	–	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
GS, KS	–	Geheimes Staatsarchiv, Kasten Schwarz w Monachium
HHSTA	–	Haus-, Hof- und Staatsarchiv w Wiedniu
LMAVB	–	Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka w Wilnie
NGAB	–	Nacyjonalny Historyczny Archiw Białarusi w Mińsku
NGAB, ASO	–	Nacyjonalny Historyczny Archiw Białarusi w Mińsku, Archiw Sabieskich z Aławy
PSB	–	<i>Polski słownik biograficzny</i>
RNB	–	Rossijskaja Nacional'naja Biblioteka w Sankt Petersburgu
STAD	–	Staatsarchiv Dresden
VL	–	<i>Volumina Legum</i>

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Album studentów Akademii Zamojskiej 1595–1781*, oprac. H. Gmiterek, Warszawa 1994.
- Archiwum spraw zagranicznych francuskie do dziejów Jana Trzeciego*, oprac. K. Waliszewski, t. 1, Kraków 1879; t. 2, Kraków 1881; t. 3, Kraków 1884.
- M.K. d'Arquien de la Grange, *Listy do Jana Sobieskiego*, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1966.
- Ataulfo re de' Goti*, Roma 1712.
- Avvisi a stampa*, „Foglio di Foligno”, lata 1699–1711, Rzym, Biblioteka Casanatense, sygn. Per est 42.
- J. Bodin, *Sześć ksiąg o Rzeczypospolitej*, Warszawa 1958.
- F. Callières de, *Mon voyage en Pologne en l'année 1674*, red. M. Matwiejczuk, P. Ugniewski, Varsovie–Paris 2009.
- X. Coyer, *Historia Jana Sobieskiego króla polskiego*, wyd. W. Syrokomla, t. 2, Wilno 1852.
- G.M. Crescimbeni, *L'Arcadia*, Roma 1711.
- G.M. Crescimbeni, *Notizie istoriche degli Arcadi morti*, t. 1, Roma 1720.
- F.-P. Dalairac, *Pamiętniki kawalera de Beaujeu*, tłum. A. Kraushar, Kraków 1883.
- Depesze księdza de Polignac posła francuskiego po śmierci Jana III króla polskiego. Z rękopisu cesarskiej biblioteki w Paryżu*, t. 1, wyd. J.K. Żupański, Poznań 1855.
- Diariusz podróży do Polski wyjęty z pamiętników Jana Chrzyciela Faggiuoli*, wyd. W. Kulczycki, „Czas. Dodatek Miesięczny”, r. 3, 1858, t. 11, z. 2, s. 237–306.
- P. Dupont, *Pamiętniki historii życia i czynów Jana III Sobieskiego*, tłum. B. Spieralska, wstęp i oprac. D. Milewski, Warszawa 2011.
- Dwa diariusze sejmów warszawskich w roku 1674 odprawionych*, wyd. F. Kluczycki, Kraków 1881.
- F.D.S., *Dwór Jana III w 1688 i 1689*, wyd. L. Siemieński, „Czas. Dodatek Miesięczny”, r. 4, 1859, t. 13, z. 3, s. 442–484.
- C. Faucher, *Histoire du cardinal de Polignac*, t. 1, Paris 1777.
- A. Frycz Modrzewski, *O poprawie Rzeczypospolitej*, Warszawa 1953.
- S. Grzegorzewska, *Pamiętnik o Maryi Wesslównie Królewiczowej Konstantowej Sobieskiej spisany ze wspomnień rodzinnych*, oprac. Z. Lewinówna, Warszawa 1965.
- J. Jabłonowski, *Skrupul bez skrupułu w Polsce albo oświecenie grzechów narodowi polskiemu zwyczajniejszych a za grzechy nie mianych*, Kraków 1858.
- J.A. Jabłonowski, *L'empire des Sarmates aujourd'hui royaume de Pologne*, Halle 1742.
- J. Jerlicz, *Latopisiec albo Kroniczka*, wyd. K.W. Wójcicki, t. 2, Warszawa 1853.
- Korespondencja Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej, kasztelanowej krakowskiej*, t. 1: *Z serca kochająca żona i unizona sluga. Listy Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej do męża Adama Mikołaja Sieniawskiego z lat 1688–1726*; t. 3: *Jaśnie Oświecona Mościa Księżno Dobrodziejko. Rodzina, przyjaciele i klienci*, oprac. i wyd. B. Popiołek, U. Kicińska, A. Słaby, Warszawa, Bellerive-sur-Allier 2016.
- E. Kotlubaj, *Życie Janusza Radziwiłła*, Wilno–Witebsk 1858, Dodatek XXVIII, *Listy x. Bogusława Radziwiłła do księżniczki Amny Marii, córki x. Janusza Radziwiłła, wojewody wileńskiego i hetmana W. X. L.*
- M. La Bizardière de, *Bezkrólewie po Janie III Sobieskim*, wyd. J. Bartoszewicz, Wilno 1853.
- Listy Jana Sobieskiego do żony Maryi Kazimiry wraz z listami tej królewskiej rodziny i innych znakomitych osób przez Jerzego Samuela Bandkiego z oryginałów archiwum niedgdyś Sobieskich przepisane uporządkował i dalszemi aż do roku MDCCXXXVII dochodzącemi pomnożył tudzież przypisami objaśniającymi zaopatrzył Antoni Zygmunt Helcel*, Kraków 1860.
- Listy Krzysztofa Opalińskiego do brata Łukasza 1641–1653*, oprac. R. Pollak, M. Pelczyński, Wrocław 1957.
- Listy staropolskie z epoki Wazów*, oprac. H. Malewska, Warszawa 1959.
- Listy Teresy-Kunegundy Sobieskiej, elektorowej bawarskiej*, oprac. J.T.L., „Biblioteka Warszawska”, t. 2, 1877, s. 275–288.
- Listy z czasów Jana III i Augusta II wydane przez G.B.U. i W. Skrzydyłkę*, Kraków 1870.
- M. de Mongrillon, *Pamiętnik sekretarza ambasady francuskiej w Polsce pod koniec panowania Jana III oraz bezkrólewia i wolnej elekcji po jego zgonie (1694–1698)*, wyd. Ł. Częścik, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982.
- J.A. Morsztyn, *Utwory zebrane*, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1971.
- S. Niezabitowski, *Dzienniki 1695–1700*, oprac. A. Sajkowski, Poznań 1998.
- Opis historyczny zaślubin królewica polskiego Jakóba Sobieskiego*, wyd. A. Wejnert, „Biblioteka Warszawska” 1851, t. 4, s. 134–164.

- E. Otwinowski, *Dzieje Polski pod panowaniem Augusta II od roku 1696–1728*, Kraków 1849.
- Pamiętniki do panowania Augusta II napisane przez niewiadomego autora (podobno Erazma Otwinowskiego)*, wyd. E. Raczyński, Poznań 1838.
- J.B. Parthenay, *Dzieje panowania Fryderyka Augusta II, króla polskiego przez [...] w roku 1734, napisane*, tłum. T. H[...]rt, Warszawa 1854.
- Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego*, t. 1, cz. 1, wyd. F. Kluczycki, Kraków 1880.
- Pisma i bumagi imperatora Piotra I*, t. 1, Sankt Petersburg 1887.
- Poezja związku święconego i rokoshu Lubomirskiego*, oprac. J. Nowak-Dłużewski, Wrocław 1953.
- F. Posterla, *Memorie istoriche del presente anno di Giubileo MDCC*, Roma 1700.
- A. Przedziecki, *Mikołaj Władysław Przedziecki, kasztelan nowogrodzki na dworze Jana III w Jaworowie. Obraz historyczny z niewydanych dotąd korespondencji współczesnych*, Warszawa 1856.
- Publio Cornelio Scipione*, Roma 1713.
- J. Rafałowiczówna, *A z Warszawy nowiny te...*
- Listy do Elżbiety Sieniawskiej z lat 1710–1720*, oprac. B. Popiołek, Kraków 2000.
- Recueil des instructions données aux ambassadeurs et ministres de France depuis les traités de Westphalie jusqu'à la révolution française. Pologne*, wyd. L. Farges, t. 1, Paris 1888.
- L. de Rouvroy, ksiądzę de Saint-Simon, *Pamiętniki*, tłum. A. i M. Bocheńscy, t. 1, t. 2, Warszawa 1961.
- W.J. Rudawski, *Historia Polski od śmierci Władysława IV aż do pokoju oliwskiego czyli dzieje panowania Jana Kazimierza od 1648–1660 roku*, wyd. W. Passowicz, t. 1, Petersburg, Mohylew 1855.
- B. Rudomicz, *Efemeros czyli Diariusz prywatny pisany w Zamosciu w latach 1656–1672*, tłum. W. Froch, oprac. M.L. Klementowski, W. Froch, cz. 1, 1656–1664; cz. 2, 1665–1672, Lublin 2002.
- N.-A. de Salvandy, *Histoire de Pologne avant et sous le roi Jean Sobieski*, tłum. W. Sierakowski, *Historja króla Jana Sobieskiego i Królestwa Polskiego*, t. 3, Lwów 1861 oraz *Jan III Sobieski*, Warszawa 1920.
- K. Sarnecki, *Pamiętniki z czasów Jana Sobieskiego. Diariusz i relacje z lat 1691–1696*, t. 1–2, wyd. J. Woliński, Wrocław 1958 (2. wyd. Wrocław 2004).
- J. Sobieski, *Listy do Marysieńki*, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1962 (i następne wydania).
- Testament Jana Franciszka Rozdrażewskiego, kasztelana międzyrzeckiego, z 1684 roku*, w: *Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich wielkopolskich z lat 1681–1700*, wyd. Paweł Klint, Wrocław 2015, s. 134–136.
- The correspondence of Henry Hyde, Earl of Clarendon, and his brother Laurence Hyde, Earl of Rochester; with the diary of Lord Clarendon from 1687 to 1690, containing minute particulars of the events attending the revolution and the diary of Lord Rochester during his embassy to Poland in 1676*, wyd. S. Weller Singer, London 1828.
- Tolomeo et Alessandro overo la corona disprezzata*, Roma 1711.
- A.Ch. Załuski, *Epistolarum historio-familiarum*, t. 1, cz. 2, Brunsberga 1710.
- K. Zawisza, *Pamiętniki [...] wojewody mińskiego (1666–1721)*, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1862.
- Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polsce z rękopismów, tudzież dzieł w różnych językach o Polsce wydanych wraz z listami oryginalnymi królów i znakomych ludzi w kraju naszym*, t. 4, wyd. J.U. Niemcewicz, Warszawa 1822.

LITERATURA

- P. Allsop, *Arcangelo Corelli. New Orpheus of our Times*, New York 1999.
- P. Allsop, *Nor Great Fancy or Rich Invention: On Corelli's Originality*, w: *Arcangelo Corelli fra mito e realtà. Nuove prospettive d'indagine musicologica e interdisciplinare nel 350° anniversario della nascita. Atti del congresso internazionale di studi, Fusignano, 11–14 settembre 2003*, red. G. Barnett, A. D'Ovidio, S. La Via, Firenze 2007, s. 23–38.
- Amor Polonus czyli miłość Polaków*, kat. wyst., Muzeum Pałac w Wilanowie, marzec–sierpień 2010, t. 1, Warszawa 2010.
- U. Augustyniak, *Wazowie i „królowie rodacy”. Studium władzy królewskiej w Rzeczypospolitej XVII wieku*, Warszawa 1999.
- Aurea Porta Rzeczypospolitej. Sztuka Gdańska od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2: *Katalog*, red. J. Talbierska, Gdańsk 1997.
- C. Backvis, *Panorama poezji polskiej okresu baroku*, red. A. Nowicka-Jeżowa, R. Krzywy, t. 1, Warszawa 2003.
- A. Badach, *Ikonoografia osiemnastowiecznych pomników w katedrze wawelskiej – próba podsumowania*, w: *Katedra krakowska w czasach nowożytnych (XVI–XVIII w.)*, red. D. Nowacki, Kraków 1999, s. 109–120.
- S. Baeumler, E. Brockhoff, M. Henker, *Von Kaisers Gnaden*, Neuburg an der Donau 2005.

- A. Bartczakowa, *Kościół Kapucynów*, Warszawa 1982.
- J. Bartoszewicz, *Hetmani polscy koronni i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, z. 9, Warszawa 1860.
- J. Bartoszewicz, *Zamek biały (Dzieje miasteczka. Obraz życia magnatów. Akademia białka)*, Lwów 1881.
- L. Bastard de, *Négociations de l'abbé de Polignac en Pologne concernant l'élection du prince de Conti comme roi de Pologne (1696–1697)*, Auxerre 1864.
- J. Besala, *Małżeństwa królewskie. Władcy elekcyjni*, Warszawa 2007.
- J. Besala, *Najsłynniejsze miłości królów polskich*, Warszawa 2009.
- A. Betlej, *Kościół p.w. Śś. Piotra i Pawła oraz dawne kolegium ks. Jezuitów*, w: *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 20: *Kościół i klasztor Lwowa z okresu przedrozbiorowego* (cz. 2), red. J.K. Ostrowski, Kraków 2012, s. 71–125.
- M. Bimbenet-Privat, *Sanctuary lamp restored in Ottoman style; Large sanctuary lamp*, w: *Treasure of the Holy Sepulchre. Work published on the occasion of the exhibition "Treasure of the Holy Sepulchre. Gifts of the European Royal Courts in Jerusalem" presented at the Château de Versailles and the Maison de Chateaubraind (Châtenay-Malabry) from 16th April to 14th July 2013*, Milan 2013.
- K. Bobiatyński, *Kandydatura Romanowów na tron Rzeczypospolitej podczas elekcji 1669 i 1674. Realna koncepcja czy też gra polityczna?*, w: *Problemy integracji i inkorporacji w rozwici Central'nej i Uschodniaj Jeuroy w peryjad ranniaba Nowaba czasu*, red. S.F. Sokal, A.M. Januszkiewicz, Mińsk 2010, s. 344–357.
- K. Bobiatyński, *Michał Kazimierz Pac – wojewoda wileński, hetman wielki litewski. Działalność polityczno-wojskowa*, Warszawa 2008.
- M. Bogucka, *Białogłowa w dawnej Polsce. Kobieta w społeczeństwie polskim XVI–XVIII wieku na tle porównawczym*, Warszawa 1998.
- M. Bogucka, *Bona Sforza*, Wrocław 2009.
- M. Bogucka, *Gorsza pleć. Kobieta w dziejach Euroy od antyku po wiek XX*, Warszawa 2005.
- M. Bogucka, *Kobieta w społeczeństwie polskim XVI–XVII wieku*, w: *Pamiętnik XV Powszecznego Zjazdu Historyków Polskich. Przemiany społeczne a model rodziny*, red. A. Żarnowska, t. 2, Gdańsk–Toruń 1995, s. 3–15.
- M. Borkowska OSB, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 2: *Polska Centralna i Południowa*, Warszawa 2005.
- T. Boy-Żeleński, *Marysienka Sobieska*, Lwów 1938 (i wydania późniejsze).
- B. Cagli, *Produzione musicale e governo pontificio*, w: *Orfeo in Arcadia. Studi sul teatro a Roma nel Settecento*, red. G. Petrocchi, Roma 1984, s. 11–21.
- K. Chmielewski, J. Krawczyk, *Wilanowski widnokrąg. Szkice o palacu i sztuce europejskiej*, Warszawa 2010.
- M. Choynowski, *Łoża Stanisława Augusta, w: Łazienki Królewskie. Nowe świadectwa – nowe znaczenie*, red. M. Poprzęcka, Warszawa 2013, s. 89–119.
- J.A. Chrościcki, *Kościół Wizytek*, Warszawa 1973.
- B. Craveri, *Kochanki i królowe. Władza kobiet*, Warszawa 2010.
- I. Czamańska, *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań 2007.
- W. Czapliński, J. Długosz, *Życie codzienne magnaterii polskiej w XVII wieku*, Warszawa 1982.
- A. Czarniecka, *Królestwo Ichm. Sobiescy w polityce*, w: *Primus inter pares. Pierwszy wśród równych, czyli opowieść o królu Janie III*, red. D. Waławender-Musz, Warszawa 2013, s. 170–177.
- A. Czarniecka, *Listy królowej Marii Kazimierzy jako element kampanii politycznej w okresie bezkrólewia (1696–1697)*, „Studia Wilanowskie”, t. 23, 2016, s. 29–44.
- A. Czarniecka, „Nikt nie słucha mnie za życia”. *Jan III Sobieski w walce z opozycyjną propagandą (1684–1696)*, Warszawa 2009.
- A. Czarniecka, „Odkryta maskara”. *Maria Kazimiera d'Arquien w pismach politycznych końca XVII wieku*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. 27 (56), 2012, z. 2, s. 27–40.
- A. Czarniecka, *Przenikanie się sfery publicznej i prywatnej w życiu Jana III Sobieskiego i Marii Kazimierzy*, „Barok”, t. 18, 2011, nr 2, s. 13–28.
- W. Czermak, *Marya Kazimiera Sobieska*, Kraków 1899.
- W. Czermak, *Potrójne śluby Jana Sobieskiego i Marysienki*, w: *idem, Ostatnie lata Jana Kazimierza*, oprac. i wstęp A. Kersten, Warszawa 1972, s. 23–63.
- A.S. Czyż, *Fundacje artystyczne rodziny Paców: Stefana, Krzysztofa Zygmunta i Mikołaja Stefana*. „Lilium bonae spei ab antiquitate consecratum”, Warszawa 2016.
- J. Daranowska-Łukaszewska, *Talerze fajansowe z herbem Janina*, w: *Mam ja skarb mam... Katalog. Wystawa z okazji 400 lat pobytu karmelitanek bosych w Polsce*, Muzeum Archeologiczne w Krakowie, maj–wrzesień 2012, Kraków 2012.
- M. Dolar, *Jeśli muzyka jest miłości strauą*, w: S. Żizek, M. Dolar, *Druga śmierć opery*, tłum. S. Królak, Warszawa 2008, s. 8–148.
- J. Dumanowski, A. Sikorski, *Sobieska Maria Józefa*, w: PSB, t. 39, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 476–479.
- W. Dworzaczek, *Genealogia*, t. 2, Warszawa 1959.
- B. Dybaś, *Sejm pacyfikacyjny w 1699 r.*, Toruń 1991.

- M. Fabbri, *Alessandro Scarlatti e il principe Ferdinando de' Medici*, Firenze 1961.
- B. Fabiani, *Warszawski dwór Ludwika Marii*, Warszawa 1976.
- W. Fijałkowski, *Królewski Wilanów*, Warszawa [1996].
- W. Fijałkowski, *O kościołach św. Anny w Wilanowie*, „*Studia Wilanowskie*”, t. 16, 2009, s. 5–19.
- W. Fijałkowski, *Vademecum Wilanowa*, Warszawa 2011.
- W. Fijałkowski, *Wilanów. Rezydencja króla zwycięscy*, Warszawa 1983.
- O. Forst de Battaglia, *Brązowanie Marysienki*, „*Przegląd Powszechny*”, t. 217, 1938, s. 323–340.
- O. Forst de Battaglia, *Jan Sobieski, król Polski*, Warszawa 1983.
- D. Frączek-Krokosz, „*Codzienne rozrywki*” pary królewskiej, „*Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne*”, z. 130, 2003, s. 135–150.
- S. Franchi, *Drammaturgia romana II (1701–1750)*, Roma 1997.
- D. Garbusińska, „*Niewieście rządu*” w świetle satyry i pism politycznych z czasów Jana III, „*Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*”, nr 102 (1418), 1992, s. 75–81.
- M. Gębarowicz, *Mater Misericordiae – Pokrow – Pokrowa w sztuce i legendzie środkowo-wschodniej Europy*, Wrocław 1986.
- J.A. Gierowski, *Rzeczpospolita w dobie złotej wolności*, w: *Wielka historia Polski*, t. 5, Kraków 2001.
- M. Gołąbek, M. Kunicki-Goldfinger, *Sobieskiego kręgi pamięci. Dzieła sztuki, miejsca i zwykle pamiętki jako ślady legendy Sobieskiego – rekonesans włoski*, w: *Primus inter pares. Pierwszy wśród równych, czyli opowieść o królu Janie III*, red. D. Walawender-Musz, Warszawa 2013.
- J. Golonka OSPPE, *Ołtarz Jasnogórskiej Bogurodzicy. Treści ideowe oraz artystyczne kaplicy i retabulum*, Częstochowa 1996.
- J. Golonka OSPPE, J. Żmudziński, *Skarbiec Jasnej Góry*, Jasna Góra 2000.
- M. Górska, *Medalierski wizerunek Jana III – domowa autokreacja i polityka międzynarodowa*, w: *Primus inter pares. Pierwszy wśród równych, czyli opowieść o królu Janie III*, red. D. Walawender-Musz, Warszawa 2013, s. 83–91.
- T.E. Griffin, *Musical References in the Gazzetta di Napoli 1681–1725*, Berkeley 1993.
- T.E. Griffin, *The late baroque serenata in Rome and Naples: A documentary study with emphasis on Alessandro Scarlatti*, niepublikowana dysertacja doktorska, University of California 1983.
- K. Gutowska-Dudek, *Wprowadzenie*, w: *Madonny w Muzeum Wilanowskim*, Warszawa 2006, s. 6–13.
- A.Z. Helcel, *O dwukrotnym zamęczeniu księżniczki Ludwika Karoliny Radziwiłłówny i wynikłych ztąd w Polsce zamieszkach: przyczynek do dziejów panowania Jana III*, Kraków 1857.
- W. Heller, *Emblems of Eloquence. Opera and Women's Voices in Seventeenth-Century Venice*, Berkeley 2003.
- C. Hernas, *Barok*, Warszawa 1976.
- Historia Torunia*, red. M. Biskup, t. 2, cz. 3: *Między barokiem i oświeceniem (1660–1793)*, oprac. J. Dygdała, S. Salmonowicz, J. Wojtowicz, Toruń 1996.
- A. Hnilko, *Deboli (de Beaulieu) Henryk*, w: PSB, t. 5, Kraków 1939–1946, s. 41.
- K.B. Hoffman, *Historia reform politycznych w dawnej Polsce*, Warszawa 1988.
- K.B. Hoffman, *Historia upadku dynastii Sobieskich z nowych dokumentów*, „*Gazeta Polska*”, nr 273, 1862, s. 1–2.
- Höhn (Hochm) Jan, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. 3, Warszawa 1979, s. 95–96.
- Z. Hundert, *Między buławą a tronem. Wojsko koronne w walce stronnictwa malkontentów z ugrupowaniem dworskim w latach 1669–1673*, Oświęcim 2014.
- J. Jagła, *Wieczna prośba i dziękczynienie. O symbolicznych relacjach między sacrum i profanum w przedstawieniach wotywnych z obszaru Polski Centralnej*, Warszawa 2009.
- Jan III Sobieski. Polski król w Wiedniu*, kat. wyst., red. M. Hohn, K. Pyzel, Wien 2017.
- G.F. Jonsac, *Życie Stanisława Jabłonowskiego kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego*, t. 3, Poznań 1868.
- M. Kaczmarzyk, *Popiersie królowej Marii Kazimiery Sobieskiej i jego domniemany autor Jacques Prou (junior)*, „*Biuletyn Historii Sztuki*”, t. 40, 1978, nr 2, s. 142–147.
- M. Kałamajska-Saeed, *Ołtarz główny w Szczuczynie*, „*Biuletyn Historii Sztuki*”, t. 39, 1977, nr 2, s. 192–204.
- M. Kamecka-Skrajna, *Królowa Eleonora Maria Józefa Wiśniowiecka (1653–1697)*, Toruń 2007.
- A. Kamieński, *Kandydatury Hohenzollernów brandenburskich do tronu polskiego od XV do końca XVIII wieku. Realny cel czy też gra polityczna?*, w: *Między Zachodem a Wschodem. Etniczne, kulturowe i religijne pogranicza Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. K. Mikulski, A. Zielińska-Nowicka, Toruń 2005, s. 29–37.
- M. Karpowicz, *Andrzej Schlüter, rzeźbiarz królów*, Warszawa 2014.

- M. Karpowicz, *Jerzy Eleuter Siemiginowski, malarz polskiego baroku*, Wrocław 1974.
- M. Karpowicz, *Sztuka oświeconego sarmatyzmu. Antykwizacja i klasycyzacja w środowisku warszawskim czasów Jana III*, Warszawa 1986.
- I. Karwat, *Rola Marysieńki w wyniesieniu do tronu Jana III*, w: *Pleć i władza w kontekstach historycznych i współczesnych*, red. M.A. Kubiacyk, F. Kubiacyk, Gniezno 2014, s. 337–348.
- Katalog portretów osobistości polskich i w Polsce działających*, red. H. Widacka, t. 3, Warszawa 1992.
- Katalog wystawy zabytków z czasów króla Jana III i Jego wieku*, Kraków 1883.
- „Katalog Zabytków Sztuki w Polsce”, t. 4: *Kraków*, z. 1: *Wawel*, red. J. Szablewski, Warszawa 1965
- „Katalog Zabytków Sztuki w Polsce”, t. 10: *Województwo warszawskie*, z. 5: *Powiat grójecki*, oprac. I. Galicka, H. Sygietyńska, wstępna inwentaryzację przeprowadził D. Kaczmarzyk, Warszawa 1971.
- „Katalog Zabytków Sztuki w Polsce. Seria Nowa”, t. 11: *Miasto Warszawa*, cz. 2: *Nowe Miasto*, red. M. Kałamajska-Saeed, Warszawa 2001.
- A. Kersten, *Sobieska Maria Kazimiera de la Grange d'Arquien*, w: *PSB*, t. 19, Wrocław–Warszawa–Kraków 1974, s. 637–644.
- R.C. Ketterer, *Ancient Rome in Early Opera*, Urbana and Chicago 2009.
- U. Kirkendale, *Handel with Ruspoli: New Documents from the Archivio Segreto Vaticano, December 1706 to December 1708*, „*Studi Musicali*”, t. 32, 2003, nr 2, s. 301–348.
- J. Kodzik, *Ceremoniał polskiego dworu królewskiego w XVII wieku z perspektywy niemieckich uczonych*, Warszawa 2015.
- R. Kołodziej, *Litewski sejmik generalny w Słonimiu na tle sytuacji w Rzeczypospolitej przed sejmem 1685 roku*, „*Res Historica*”, nr 40, 2015, s. 97–113.
- R. Kołodziej, „*Ostatni wolności naszej klejnot. Sejm Rzeczypospolitej za panowania Jana III Sobieskiego*”, Poznań 2014.
- M. Komarzyński, *Czarna legenda królowej Marysieńki*, „*Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*”, r. 51, 1996, z. 1–3, s. 157–163.
- M. Komarzyński, *Decyzja o odsieczy wiedeńskiej w świetle korespondencji królowej Marii Kazimiery*, „*Kwartalnik Historyczny*”, t. 101, 1994, z. 4, s. 27–35.
- M. Komarzyński, *Epistolografia Marysieńki Sobieskiej*, w: *Wśród zagadnień polskiej literatury barokowej*, t. 1: *Światopogląd – genologia – topika*, red. Z.J. Nowak, Katowice 1980, s. 60–72.
- M. Komarzyński, *Jan III Sobieski a Bałtyk*, Gdańsk 1983.
- M. Komarzyński, *Królowa Maria Kazimiera*, Warszawa 1992.
- M. Komarzyński, *Le séjour d'une princesse de Pologne aux Pays-Bas (1695–1701)*, „*Caxiers Bruxellois*”, t. 25, 1980, s. 5–27.
- M. Komarzyński, *Maria Kazimiera d'Arquien Sobieska, królowa Polski 1641–1716*, Kraków 1983 (i wydania późniejsze).
- M. Komarzyński, *Maria Kazimiera Sobieska*, w: *Życiorysy historyczne, literackie i legendarne*, red. Z. Stefanowska, J. Tazbir, Warszawa 1992, s. 131–162.
- M. Komarzyński, *Piękna królowa Maria Kazimiera d'Arquien-Sobieska 1641–1716*, Warszawa 1995.
- M. Komarzyński, *Tajna misja ambasadora Jana III do Brukseli (1695)*, „*Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*”, r. 47, 1992, z. 1–2, s. 117–122.
- M. Komarzyński, *Teresa Kunegunda Sobieska*, Warszawa 1982.
- S. Komornicki, *Essai d'une iconographie du roi Etienne Batory*, w: *Etienne Batory: roi de Pologne, prince de Transylvanie*, Cracovie 1935, s. 425–512.
- W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, oprac. M. Nagielski, t. 2, Warszawa 1986.
- N. Kornilowicz, *Wiersze „ogrodowe” Jana Andrzeja Morsztyna*. „*Do Jegomości Pana Jana Sobieskiego i inne utwory*”, „*Pamiętnik Literacki*”, t. 76, 1985, nr 1, s. 95–102.
- T. Korzon, *Dola i niedola Jana Sobieskiego 1629–1674*, t. 3, Kraków 1898.
- K. Kossarzewski, *Źródła do dziejów Sobieskich z Archiwum w Mińsku i zbiorów francuskich*, Warszawa 2012.
- Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 21: J.T. Petrus, *Katedra łacińska we Lwowie*, oprac. J. Adamski i in., Kraków 2013.
- J. Kowalczyk, *Inżynier Jan Michał Link autor tzw. lenartowiczowskiej grupy kościołów 2. połowy XVII w. (Streszczenie referatu wygłoszonego na zebraniu naukowym Oddziału Warszawskiego w dniu 14 VI 1960 r.)*, „*Biuletyn Historii Sztuki*”, t. 23, 1961, nr 2, s. 185–190.
- N. Kozłowska, E. Krasieńska-Klaputh, A. Menhard, *Polskie Orły, Bawarskie Lwy. Na tropach wspólnych historycznych śladów*, Warszawa 2010.
- R. Krajewski, *Prawa i obowiązki seksualne małżonków. Studium prawne nad normą i patologią zachowań*, Warszawa 2009.
- W. Kriegseisen, *Sejm Rzeczypospolitej szlacheckiej (do 1763 roku). Geneza i kryzys władzy ustawodawczej*, Warszawa 1995.
- Król Jan III Sobieski i jego epoka*, red. J. Płocha, Warszawa 1986.

- Z. Kuchowicz, *Miłość staropolska. Wzory – uczuciowość – obyczaje erotyczne XVI–XVIII wieku*, Łódź 1982.
- Kultura artystyczna Warszawy XVII–XXI w., red. Z. Michalczyk, A. Pieńkos, M. Wardzyński, Warszawa 2010.
- K. Kuras, „Wojna totalna” w opiniach siedemnastowiecznych. Zbombardowanie Brukseli przez Ludwika XIV w 1695 roku, „Studia Historyczne”, r. 71, 2014, z. 2 (226), s. 189–206.
- S. Kutrzeba, *Koronacje królów i królowych w Polsce*, Warszawa 1918.
- O. Laskowski, *Jan III Sobieski*, Lwów 1933.
- L. Lindgren, *Giovanni Lorenzo Lulier*, www.oxfordmusiconline.com (dostęp: 7.01.2016 r.).
- Listy Jana Andrzeja Morstina*, oprac. S. Ochmann-Staniszevska, Wrocław 2002, s. 13–41.
- E. Łomnicka-Żakowska, *Grafika polska XVIII wieku*, Warszawa 2007.
- J. Łoski, *Jan Sobieski, jego rodzina, towarzysze broni i współczesne zabytki*, Warszawa 1883.
- Malarstwo do 1900. Zamek Królewski w Warszawie. Katalog zbiorów*, oprac. D. Juszcak, H. Małachowicz, Warszawa 2007.
- K. Maliszewski, *Jan Kazimierz Rubinkowski. Szlachcic, mieszczanin toruński, erudyta barokowy*, Warszawa–Poznań–Toruń 1982.
- A. Markuszewska, *Festa i muzyka na dworze Marii Kazimierzy Sobieskiej w Rzymie (1699–1714)*, Warszawa 2012.
- A. Markuszewska, „Roma del Mondo Reina?” *The War of the Spanish Succession in the Music Presented in Rome, 1701–1714*, w: *La cultura del barroco español e iberoamericano y su contexto europeo*, red. K. Sabik, K. Kumor, Varsovia 2010, s. 655–663.
- K. Matwijowski, *Pierwsze sejmy z czasów Jana III Sobieskiego*, Wrocław 1976.
- A. Miłobędzki, *Architektura polska XVII wieku*, t. 1, Warszawa 1980.
- A. Morelli, *Alessandro Scarlatti maestro di cappella in Roma ed alcuni suoi oratori*, w: „Note d’archivio per la storia musicale nuova serie”, 1984, s. 117–145.
- A. Morelli, *Musica a Roma negli anni santi dal 1600 al 1700*, w: *Roma Sancta. La città delle Basiliche*, red. M. Fagiolo, M.L. Madonna Gangemi, Roma–Reggio Calabria 1985, s. 190–200.
- A. Morelli, „Un bell’oratorio all’uso di Roma”: *Patronage and Secular Context of the Oratorio in Baroque Rome*, w: *Music Observed: Studies in Memory of William C. Holmes*, red. W. Holmes, C. Reardon, S.H. Parisi, Michigan 2004, s. 333–351.
- M. Morka, *Polski nowożytny portret konny i jego europejska geneza*, Wrocław 1986.
- P. Mrozowski, *Gest portretowy w gotyckiej rzeźbie nagrobnej w Polsce*, w: *Portret. Funkcja – Forma – Symbol. Materiały sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Toruń, grudzień 1986*, red. A. Marczak-Krupa, Warszawa 1990, s. 333–349.
- P. Mrozowski, *Gest władcy w ikonografii polskiego średniowiecza*, w: *Imagines Potestatis. Rytuały, symbole i konteksty fabularne władzy zwierzchniej. Polska X–XV w. (z przykładem czeskim i ruskim)*, red. J. Banaszkiewicz, Warszawa 1994, s. 59–74.
- P. Mrozowski, *Polskie nagrobki gotyckie*, Warszawa 1994.
- Mysliciele, kronikarze i artyści o sztuce: od starożytności do 1500 r.*, wybór i oprac. J. Białostocki, Warszawa 1978.
- E. Natuzzi, *Il Teatro Capranica dall’inaugurazione al 1881*, Napoli 1999.
- Nowa księga przysłów i zwrotów przysłowiowych polskich*, oprac. J. Krzyżanowski i in., t. 3, Warszawa 1972.
- T. Nowak, *Jabłonowski Stanisław*, w: *PSB*, t. 10, Wrocław 1962–1964, s. 232–239
- J. Nowak-Dłużewski, *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Dwaj królowie rodacy*, oprac. S. Nieznanowski, Warszawa 1980.
- J. Nowak-Dłużewski, *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Dwaj młodzi Wazowie*, Warszawa 1972.
- Odsiecz Wiedeńska 1683. Wystawa jubileuszowa w Zamku Królewskim na Wawelu w trzechsetlecie bitwy. Tło historyczne i materiały źródłowe*, red. J. Szablowski, t. 1–2, Kraków 1990.
- M. Okulicz, *In gloriam et decorem. Dawne szaty i tkaniny liturgiczne z diecezji warmińskiej. Informator o wystawie*, Muzeum Warmii i Mazur, Olsztyn 1999.
- H. Olszewski, *Doktryny prawno-ustrojowe czasów saskich 1697–1740*, Warszawa 1961.
- J. Ostrowski, J. Petrus, *Podhorce. Dzieje wnętrz pałacowych i galerii obrazów*, Kraków 2001.
- P. Paul, *Le cardinal Melchior de Polignac (1661–1741)*, Paris 1922.
- T. Perkowska-Pocheć, *Portrety Jana III Sobieskiego i jego rodziny. Katalog wystawy z okazji 300-lecia Wilanowa*, Warszawa 1983.
- A. Perlakowski, *Dyplomatyczne aspekty bezkrólestwa po śmierci Jana III Sobieskiego (1696–1697) w świetle doniesień i relacji Andrzeja Chojnackiego*, w: *Polska wobec konfliktów w Europie nowożytnej. Z dziejów stosunków międzynarodowych XV–XVIII wieku*, red. R. Skowron, Kraków 2009, s. 443–456.
- M. Perrot, *Moja historia kobiet*, Warszawa 2009.

- J. Petrus, *Portret Marii Kazimiery w zbiorach wawelskich – św. Maria Magdalena czy Astrea?, w: Velis quod possis. Studia z historii sztuki ofiarowane profesorowi Janowi Ostrowskiemu*, red. A. Betlej, P. Krasny i in., Kraków 2016, s. 297–301.
- I. Pietrusiewicz, *Kościół w Powsinie*, „Spotkania z Zabytkami”, r. 36, 2012, nr 7–8 (305–306), s. 24–27.
- J. Pietrzak, *Czy skandal? Dzieje pewnego konfliktu na dworze Jana III Sobieskiego w latach 1691–1692*, w: *Skandal w kulturze europejskiej i amerykańskiej*, red. B. Płonka-Syroka i in., t. 1, Warszawa 2013, s. 81–96.
- J. Pietrzak, *Dziedzic królewskiej purpury. Słowo i obraz w propagandowych działaniach Michała Kazimierza „Rybeńki” względem przejęcia dziedzictwa Sobieskich*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne”, nr 14 (3/2016), s. 117–119.
- J. Pietrzak, *„Jaka woda pomocna?” – uzdrowiskowe wojaże rodziny Sobieskich na tle wypraw im współczesnych i wiedzy medycznej*, „Acta Universitatis Lodzianis Folia Historica”, z. 88, 2012, s. 17–42.
- J. Pietrzak, *Księżna dobrodziejka. Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa (1634–1694) – życie i działalność*, Warszawa 2016.
- J. Pietrzak, *Kult loretański w kręgu Sobieskich – między religijnością a propagandą*, „Studia Wilanowskie”, t. 21, 2014, s. 103–115.
- K. Piwarski, *Das Interregnum 1696/1697 in Polen und die politische Lage in Europa*, w: *Um die polnische Krone. Sachsem und Polen Während des Nordisches Kriegs 1700–1721*, wyd. J. Kalisch, J. Gierowski, Berlin 1962, s. 9–44.
- K. Piwarski, *Kilka uwag o księżce Boya „Marysienka Sobieska”*, „Wiadomości Historyczno-Dydaktyczne”, t. 6, 1938, z. 3, s. 133–149.
- K. Piwarski, *Królewicz Jakub Sobieski w Olawie*, Kraków 1939.
- K. Piwarski, *Między Francją a Austrią. Z dziejów polityki Jana III Sobieskiego w latach 1687–1690*, Kraków 1933.
- K. Piwarski, *Sprawa pruska za Jana III Sobieskiego (1688–1689)*, Lwów 1929.
- G. Platania, *Carlo Barberini – „protektor Królestwa Polskiego” – w nieopublikowanej korespondencji przechowywanej w zbiorach watykańskich*, w: *Europa między Italią a Polską i Litwą. Studia*, red. M. Świąch-Płonka, Kraków 2004, s. 75–120.
- G. Platania, *Gli ultimi Sobieski. Fasti e miseria di una famiglia reale polacca tra Sei e Settecento (1699–1715). Studi e Documenti*, Roma 1990.
- G. Platania, *Włoska dyplomacja i nieudany „interes” Rinalda D’Este, księcia Modeny, kandydata do tronu polskiego (1674)*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, r. 47, 1992, z. 1–2, s. 99–116.
- Polonia e Curia Romana. Corrispondenza del lucchese Tommaso Talenti segretario intimo del re di Polonia con Carlo Barberini protettore del regno (1681–1693)*, red. G. Platania, Viterbo 2004.
- Portrety osobistości polskich znajdujące się w pokojach i w galerii pałacu w Wilanowie. Katalog*, red. S. Kozakiewicz i in., Warszawa 1967.
- B. Popiołek, *Kobiety świat w czasach Augusta II. Studium z historii mentalności kobiet z kręgów szlacheckich*, Kraków 2003.
- B. Popiołek, *Królowa bez korony. Studium z życia i działalności politycznej Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej (ok. 1669–1729)*, Kraków 1993.
- B. Popiołek, *Na dworze Marii Kazimiery*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia”, nr 102 (1418), 1992, s. 83–88.
- Portret królowej Marii Kazimiery Sobieskiej z córką Teresą Kunegundą*, w: *Kolekcja wilanowska*, red. J. Mielezko, Warszawa 2005, s. 176–177.
- A. Pośpiech, *W służbie króla czy Rzeczypospolitej? (Włoscy sekretarze Jana III Sobieskiego)*, w: *Władza i społeczeństwo w XVI i XVII w. Prace ofiarowane Antoniemu Mączakowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Kamler i in., Warszawa 1989, s. 151–165.
- Primus inter pares. Pierwszy wśród równych, czyli opowieść o królu Janie III*, red. D. Walawender-Musz, Warszawa 2013.
- A. Przyboś, *Kątski Marcin*, w: PSB, t. 12, Wrocław 1966–1967, s. 316–319.
- A. Przyboś, *Michał Korybut Wiśniowiecki*, Kraków–Wrocław 1984.
- A. Przyboś, *Podlódowski Mikołaj*, w: PSB, t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, s. 131–133.
- A. Rachuba, *Radziejowski Michał*, w: PSB, t. 30, Wrocław 1987, s. 66–76.
- A. Rachuba, *Sapieha Benedykt*, w: PSB, t. 34, Wrocław 1992–1993, s. 583–591.
- A. Rachuba, *Sapieha Kazimierz*, w: PSB, t. 35, Warszawa–Kraków 1994, s. 37–48.
- A. Rachuba, *Sapieżyna Teresa*, w: PSB, t. 35, Warszawa–Kraków 1994, s. 173–174.
- A. Rachuba, *Sluska Józef Bogusław*, w: PSB, t. 39, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 144–151.
- A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*, Warszawa 2002.

- L. Rogalski, *Dzieje Jana III Sobieskiego*, Warszawa 1847.
- D. Rosińska, *Jana Sobieskiego życie religijne*, w: *Z dziejów XVII i XVIII wieku. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Michałowi Komarzyńskiemu*, red. J. Kwak, Katowice 1997, s. 65–84.
- G. Rostriolla, *La professione di strumentista a Roma nel sei e settecento*, „Studi Musicali”, t. 23, 1994, nr 1, s. 87–174.
- W. Roszkowska, *Konstanty Sobieski król polski*, w: *Studia z dziejów epoki Jana III Sobieskiego*, red. K. Matwijowski, Wrocław 1984, s. 127–167.
- W. Roszkowska, *Olawa królewiczów Sobieskich*, Wrocław 1984.
- P. Roy, *Louis XIV et le second siège de Vienne (1683)*, Paris 1999.
- Z. Rozanow, E. Smulikowska, *Zabytki sztuki Jasnej Góry. Architektura. Rzeźba. Malarstwo*, Katowice 2009.
- J. Ruszczycówna, *Ikonaografia Jana III Sobieskiego. Wybrane zagadnienia*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, t. 26, 1982, s. 209–307.
- J. Ruszczycówna, *Nieznane portrety ostatnich Jagiellonów*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, t. 20, 1976, s. 5–119.
- J. Ruszczycówna, *Portrety Zygmunta III i jego rodziny*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, t. 13/1, 1969, s. 151–269.
- J. Ruszczycówna, *Zapomniane sobieszciana warszawskie*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, t. 15/2, 1971, s. 93–135.
- A. Rychłowska-Kozłowska, *Marywil*, Warszawa 1975.
- A. Ryszkiewicz, *Desportes François*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. 2, Wrocław 1975, s. 42–43.
- A. Ryszkiewicz, *Katalog*, w: *Malarstwo polskie. Manieryzm. Barok*, wstęp M. Walicki, W. Tomkiewicz, Warszawa 1971, nr kat. 159, s. 381–382.
- A. Ryszkiewicz, *Polski portret zbiorowy*, Wrocław 1961.
- A. Sachetnik, *Ołtarz z krucyfiksem królowej Jadwigi w katedrze wawelskiej*, „Analecta Cracoviensia”, t. 30, 1988, s. 333–380.
- M. Sawicki, *Dom sapieżyński 1666–1685. Droga do hegemonii w Wielkim Księstwie Litewskim*, Opole 2016.
- J.-C. Schmitt, *Gest w średniowiecznej Europie*, Warszawa 2006.
- P. Szczeniecki, *Gest modlitewny w późnym średniowieczu*, w: *Kultura elitarna a kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza*, red. B. Geremek, Wrocław 1978, s. 41–51.
- M. Serwański, *Maria Kazimiera de la Grange d'Arquien*, w: *Słownik władców polskich*, red. J. Dobosz i in., Poznań 1997, s. 266–267.
- A. Sikorski, *Maria Józefa z Wesslów żona królewicza Konstantego Sobieskiego*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Seria Nowa”, t. 4 (15), 1999, s. 189–202.
- A. Skrzypietz, *Dorota Daniłowiczówna – benedyktynka lwowska w listach Jana III Sobieskiego*, w: *Klasztory mnisze na wschodnich terenach Rzeczypospolitej od XVI do początków XX wieku*, red. J. Gwioździk, R. Witkowski, A.M. Wyrwa, Poznań 2014, s. 171–182.
- A. Skrzypietz, *Francuskie opisy audiencji posłów cudzoziemskich w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII wieku*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, t. 3 (69), 2016, s. 109–129.
- A. Skrzypietz, *Francuskie zabiegi o koronę polską po śmierci Jana III Sobieskiego*, Katowice 2009.
- A. Skrzypietz, *Infant Jan, czyli ostatni królewski pogrzeb na Wawelu*, w: *W podróży przez wiek osiemnasty. Studia i szkice z epoki nowożytnej*, red. A. Perlakowski, M. Wyszomirska, M. Zwierzykowski, Kraków 2015, s. 71–91.
- A. Skrzypietz, *Jakub Sobieski*, Poznań 2015.
- A. Skrzypietz, *Królewicz Jakub Sobieski i jego kontakty z dworami europejskimi do wybuchu wielkiej wojny północnej*, „Wieki Stare i Nowe”, t. 4 (9), 2012, s. 20–43.
- A. Skrzypietz, *Królewscy synowie – Jakub, Aleksander i Konstanty Sobiescy*, Katowice 2011.
- A. Skrzypietz, *Maria Kazimiera wobec elekcji po zgonie Jana III Sobieskiego*, w: *Z dziejów XVII i XVIII wieku. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Michałowi Komarzyńskiemu*, red. J. Kwak, Katowice 1997, s. 106–116.
- A. Skrzypietz, *Melchior de Polignac i jego misja na dworze Jana III Sobieskiego*, w: *Polska wobec wielkich konfliktów wielkich konfliktów w Europie nowożytnej. Z dziejów dyplomacji i stosunków międzynarodowych w XV–XVIII wieku*, red. R. Skowron, Kraków 2009, s. 421–441.
- A. Skrzypietz, „Milo szaleć, kiedy czas po temu...” – ostatni pobyt Jana III Sobieskiego na Rusi, w: *Wspólnota pamięci. Studia z dziejów kultury ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, red. J. Gwioździk, Katowice 2006, s. 397–407.
- A. Skrzypietz, *Narodziny i śmierć dzieci w rodzinie Sobieskich*, w: *Między barokiem a oświeceniem. Radości i troski dnia codziennego*, red. S. Achremczyk, Olsztyn 2006, s. 276–292.

- A. Skrzypietz, *Perypetie małżeńskie królewicza Konstantego Sobieskiego*, w: *Cor hominis. Wielkie namiętności w dziejach, w źródłach i studiach nad przeszłością*, red. S. Rosik, P. Wiszewski, Wrocław 2007, s. 325–342.
- A. Skrzypietz, *Propagandowe wykorzystanie wiktorii wiedeńskiej w polityce dynastycznej Sobieskich*, w: *Między barokiem a oświeceniem. Wielkie bitwy*, red. S. Achremczyk, Olsztyn 2011, s. 189–209.
- A. Skrzypietz, *Rozkwit i upadek rodu Sobieskich*, Warszawa 2014.
- A. Skrzypietz, *Teofila z Daniłowiczów Sobieska – „nie biologiczowski, ale męskiego serca” niewiasta*, „*Wschodni Rocznik Humanistyczny*”, t. 2, 2005, s. 29–53.
- J. Spangler, *Benefit or Burden? The Balancing Act of Widows in French Princely Houses*, w: *Proceedings of the Annual Meeting of the Western Society for French History*, t. 31, University of Michigan Library 2003, s. 65–83.
- G. Staffieri, *Colligite Fragmenta. La Vita musicale Romana negli „Avvisi Marescotti” (1683–1707)*, Lucca 1990.
- J. Staszewski, *August II Mocny*, Wrocław 1998.
- M. Stefańska, *Jan Sobieski w literaturze polskiej lat 1655–1676*, w: *Z dziejów XVII i XVIII wieku. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Michalowi Komaszynskiemu*, red. J. Kwak, Katowice 1997, s. 85–105.
- Z. Stefańska, *Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Katalog zbiorów. Wiek XVII*, Warszawa 1968.
- P. Stepień, *Poeta barokowy wobec przemijania i śmierci. Hieronim Morsztyn – Szymon Zimorowic – Jan Andrzej Morsztyn*, Warszawa 1996.
- I. Strzelecka, *Gniew*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982.
- K. Szafraniec ZP, *Z dziejów Jasnej Góry. Próba wyjaśnienia genezy klasztoru i sanktuarium w świetle analizy źródeł historycznych*, Warszawa 1980.
- T. Szulc, *Oprawa posagu królowych w szlacheckiej Rzeczypospolitej*, „*Studia Prawno-Ekonomiczne*”, t. 44, 2015, s. 123–148.
- T. Szulc, *Status materialny Marii Kazimierzy Sobieskiej po jej koronacji*, „*Studia Prawno-Ekonomiczne*”, t. 43, 2014, s. 179–201.
- M. Szwaba, *Działalność polityczna Krzysztofa Paca w drugiej połowie XVII wieku*, niepublikowana dysertacja doktorska, Uniwersytet Wrocławski 1987.
- A. Szykuła-Żygawska, *Matka Boska Krasnobrodzka Szafarka Łask, Poczyszycielka Zamojszczyzny... Przedstawienia Matki Boskiej adorującej Dzieciątko, powstałe z inspiracji wydarzeniem w borze pod Krasnobrodem 1640 roku*, Krasnobród–Lublin 2015.
- A. Śliwiński, *Jan Sobieski*, Warszawa 1924.
- Święto baroku. Sztuka w służbie prymasa Michała Stefana Radziejewskiego (1645–1705)*, kat. wyst., Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, maj–wrzesień 2009, Warszawa 2009.
- J. Talbierska, *Grafika XVII wieku w Polsce. Funkcje, ośrodki, artyści, dzieła*, Warszawa 2011.
- K. Targosz, *Jan III Sobieski mecenasem nauk i uczonych*, Wrocław–Warszawa 1991 (i wydania późniejsze).
- K. Targosz, *Polsko-francuskie powiązania teatralne w XVII wieku. Kronika wydarzeń w teatrze dworskim z lat 1646–1689 w korespondencji Piotra Des Noyersa*, „*Pamiętnik Teatralny*”, t. 20, 1971, nr 1 (77), s. 9–50.
- K. Targosz, *Sawantki w Polsce w XVII w. Aspiracje intelektualne kobiet ze środowisk dworskich*, Warszawa 1997.
- B. Tavassi La Greca, *Carlo Fontana e il Teatro di Tor di Nona*, w: *Il teatro a Roma nel Settecento*, red. L. Buccellato, F. Trapani, t. 1, Roma 1989, s. 19–34.
- W. Tomkiewicz, *Les rapports des peintres français du XVIIe siècle avec la Pologne*, „*Biuletyn Historii Sztuki*”, t. 20, 1958, s. 180–182.
- M. Topin, *L'Europe et les Bourbons sous Louis XIV*, Paris 1868.
- M. Trębska, *Staropolskie szlacheckie oracje weselne. Genologia, obrzęd, źródła*, Warszawa 2008.
- Tron Pamiątek ku czci „Najjaśniejszego, Niezwycięzonego Jana III Króla Polskiego” w trzechsetlecie śmierci 1696–1996*, Warszawa 1996.
- J.K. Turski, *Marya Kazimiera*, „*Niewiasta*”, r. 2, 31 XII 1861 r., nr 52, s. 1–10.
- A. Tyczyńska, K. Znojewska, *Straty wojenne Polski. Malarstwo polskie. Obrazy olejne, pastele, akwarele artystów polskich i w Polsce działających utracone w latach 1939–1945 w granicach Polski po 1945*, t. 2, Warszawa 2012.
- W. Tygielski, *Włosi w Polsce XVI–XVII wieku. Utracona szansa na modernizację*, Warszawa 2005.
- P. Tyszka, *W cieniu wielkiego kanclerza. Barbara z Tarnowskich Zamoyska*, Warszawa 2015.
- M. Ujma, *Latyfundium Jana Sobieskiego 1652–1696*, Opole 2005.
- M. Ujma, *Między Janem III a jego potomkami. Klienci rodziny Sobieskich*, w: *Patron i dwór. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. E. Dubas-Urwanowicz, J. Urwanowicz, Warszawa 2006, s. 119–132.

- Uroda portretu. Polska od Kobera do Witkacego, kat. wyst., red. P. Mrozowski, Warszawa 2009.
- Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy, oprac. H. Lulewicz i A. Rachuba, Kórnik 1994.
- M. Valente, *Händel e Steffani: la virtuosa alleanza di musica e politica*, w: G.F. Händel. *Aufbruch nach Italien*. In *viaggio verso l'Italia*, red. H. Geyer, B.J. Wertenson, Roma 2013, s. 253–284.
- F. Valesio, *Diario di Roma*, red. G. Scano i G. Graglia, t. 3, Milano 1977–1979.
- H. Verneret, *Marie de La Grange d'Arquien (1641–1716). Une hivernaise règne sur Varsovie et Rome*, Paris 1997.
- M. Viale Ferrero, *Arcangelo Corelli Collezionista*, w: *Nuovissimi Studi Corelliani. Atti del terzo congresso internazionale*, Fusignano, 4–7 settembre 1980, red. S. Durante i P. Petrobelli, Firenze 1982, s. 225–239.
- M. Wagner, *Stanisław Jabłonowski (1634–1702): polityk i dowódca*, cz. 3: *Wódz i minister*, cz. 4: *Ojciec Ojczyzny*, Siedlce 1997.
- A. Walewski, *Dzieje bezkrólewia po skonie Jana III*, Kraków 1874.
- I.M. Walicka, *Kościół i klasztor Sakramentek w Warszawie. Pomnik zwycięstwa pod Wiedniem*, Warszawa 1988.
- K. Waliszewski, *Marysiénka. Marie de la Grange d'Arquien, reine de Pologne, femme de Sobieski 1641–1716*, Paris 1898.
- K. Waliszewski, *Une française reine de Pologne. Marie d'Arquien-Sobieska d'après les documents inédits des archives étrangères*, Paris 1884, s. 399–431.
- T. Wasilewski, *Radziwiłłówna Ludwika Karolina*, w: *PSB*, t. 18, Wrocław–Warszawa–Kraków 1973, s. 110–113.
- Wawel 1000–2000. Katalog wystawy jubileuszowej*, red. M. Piwocka, D. Nowacki, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i katedry. Katedra krakowska – biskupia, królewska, narodowa*, t. 3: *Ilustracje*, Kraków 2000.
- P. Węcowski, *Słowa i gesty polskich Jagiellonów*, w: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*, red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski, Kraków 2015, s. 13–32.
- L.A. Wierzbicki, *O zgodę w Rzeczpospolitej. Zjazd warszawski i sejm pacyfikacyjny 1673 roku*, Lublin 2005.
- H. Wiśniewska, *Milczenie i pisanie małopolskich pań w wiekach XVI–XVIII*, Lublin 2013.
- K. Wiśniewski, *Ceremoniał i protokół dyplomatyczny stosowany podczas audiencji nuncjuszów apostolskich w Rzeczpospolitej w czasach panowania królów z dynastii Wettynów (1697–1763)*, „Rocznik Warszawski”, t. 35, 2007, s. 29–55.
- A.A. Witusik, *Młodość Tomasza Zamoyskiego. O wychowaniu i karierze syna magnackiego w Polsce w pierwszej połowie XVII wieku*, Lublin 1977.
- Z. Wójcik, *Bezkrólewie 1673/1674 i elekcja polska 1674 roku w relacjach „Gazette de France”*, w: *Między wielką polityką a szlacheckim partykularyzmem. Studia z dziejów nowożytnej Polski i Europy*, red. K. Wajda i in., Toruń 1993, s. 233–252.
- Z. Wójcik, *Jan Sobieski 1629–1696*, Warszawa 1983 (i wydania późniejsze).
- Z. Wójcik, *Wstęp*, w: O. Forst de Battaglia, *Jan Sobieski, król Polski*, Warszawa 1983, s. 5–14.
- J. Woliński, *Toruński azyl Eleonory Wiśniowieckiej 1674/1675*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, t. 19, 1953, z. 1–4, s. 161–179.
- N.F. Wysocka, *Radziwiłły. Nesviż. Zamok*, t. 1, Minsk 2014.
- H. Zdzitowiecka-Jasieńska, *Konfederacja Baranowskiego w dobie bezkrólewia po Janie III*, „Ateneum Wileńskie”, r. 6, 1929, z. 1–2, s. 88–108.
- N. Zemon Davis, *Women in Politics*, w: *A History of Women in the West: From the Renaissance to the Modern Era*, t. 3: *Renaissance and the Enlightenment Paradox*, red. G. Duby, M. Perrot, Cambridge, MA 1995, s. 167–184.
- J. Żukowski, *W asystencji, w przebraniu, w retorycznym geście: królewski obraz w sakralnym azylu*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, t. 1 (67), 2014, s. 28–60.

INDEKS OSÓB

Kursywą wyróżniono nazwiska autorów, redaktorów i wydawców opracowań przywołanych w przypisach. W indeksie nie uwzględniono Marii Kazimiery de la Grange d'Arquien, 1° voto Zamoyskiej, 2° Sobieskiej.

abp – arcybiskup
bp – biskup
ces. – cesarz
czes. – czeski
dyn. – dynastia
elekt. – elektor, elektorowa
franc. – francuski
gen. – general
het. – hetman
hiszp. – hiszpański
hr. – hrabia, hrabina
kancl. – kanclerza
kard. – kardynał
kor. – koronny

kr. – król
król. – królowa
ks. – książę
lit. – litewski
maz. – mazowiecki, mazowiecka
nast. – następnie
pol. – polski, polska
port. – portugalski
szwedz. – szwedzki
tosk. – toskański
w. – wielki, wielka
węg. – węgierski
woj. – wojewoda
zob. – zobacz

Abrek Andrzej 24, 25, 27
Achremczyk Stanisław 59, 133
Adamski Jakub 235
Adelajda Henryka Sabaudzka, elekt. bawarska 66
Alberti Girolamo 117, 123, 162, 179, 180, 250
Allsop Peter 213
Altieri Lorenzo, kard. 211
Amadei Filippo 208
Andriejewicz Vinius A. 127
Anna Gonzaga, księżniczka mantuańska,
hr. Palatynatu-Simmern 23
Anna Habsburżanka (Austriaczka), król.
franc. 121, 238
Anna Habsburżanka (Austriaczka), król. pol.
i szwedz. 196
Anna Jagiellonka, cesarzowa, król. czes. i węg. 196
Anna Piastówna zob. Odrowąż ze Sprawy Anna,
księżniczka maz.
Antonii Pietro degli 213
Arquien Anna Ludwik d', hr. de Maligny 62
Arquien Franciszka de la Châtre d', matka Marii
Kazimiery 11
Arquien Franciszka de la Grange d', siostra Marii
Kazimiery 61
Arquien Henryk Albert de la Grange d', kard. 10,
63, 83, 114, 280
Arquien Maria Anna zob. Wielopolska Maria Anna
de la Grange d'Arquien

Arystoteles 37
August II Mocny Wettin, elekt. saski (jako Fryderyk
August I), kr. pol. 54, 78, 79, 136, 147, 155,
172, 175, 177, 178, 181, 183–185, 187–190
August III Wettin, elekt. saski (jako Fryderyk
August II), kr. pol. 135
Augustyniak Urszula 149
Babusia-Anusia 41
Bacciarelli Marcello 121
Backvis Claude 39, 48
Badach Artur 204, 277
Baeumler Suzanne 126
Baluze Antoin de 86
Banaszkiewicz Jacek 230
Bani Santi 195
Baranowski Piotr Bogusław 175
Barberini Carlo, kard. 203, 204, 209, 211
Barnett Gregory 213
Bartczakowa Aldona 240
Bartoszewicz Julian 55, 56, 130, 131
Bassani Giovanni Battista 213
Bastard Léon de 128, 132
Beaulieu Henryk de 30
Beichling Wolf Dietrich von 181
Bernini Giovanni 275
Besala Jerzy 41, 118, 119, 121, 133
Bessen Katarzyna de zob. Denhoffowa Katarzyna
Franciszka von Bessen

- Béthune Franciszek Gaston (François-Gaston) de, markiz de Chabris 60–63, 65, 74, 79, 86, 96, 106, 117
- Béthune Maria Katarzyna de zob. Sapieżyna Maria Katarzyna de Béthune 124
- Béthune Maria Ludwika de la Grange d'Arquien de 61, 114, 238, 240, 250
- Betlej Andrzej* 234
- Białozor Krzysztof Kazimierz 96, 97
- Białostocki Jan* 250
- Bidziński Stefan 141, 158
- Bieliński Franciszek 103
- Biernat Marcin* 235
- Bimbenet-Privat Michèle* 235
- Biskup Marian* 136
- Bobiatyński Konrad* 85, 93, 94
- Bocheńska Maria* 130
- Bocheński Aleksander* 130
- Bodin Jean* 163
- Bogucka Maria* 150, 151, 162, 163
- Bolis Pietro 211
- Bona Sforza d'Aragona, król. pol., w. księżna lit. 7, 160, 163, 165
- Bonicelli Sandro 265
- Bonnac Jean Casimir de 188
- Bonnart Robert 264
- Bononcini Giovanni 207
- Borkowska Małgorzata OSB* 240
- Boy-Zeleński Tadeusz* 9, 12, 40, 43, 101, 102, 135, 149
- Brant, gen. 182
- Breza Wojciech Konstanty 73
- Brockhoff Evamaria* 126
- Brunetti Cosimo 195
- Brzostowski Konstanty Kazimierz 123, 157, 158
- Buccellato Luciana* 220
- Buonvisi Francesco, nuncjusz apostolski 85
- Burattini Tito Livio 195
- Butler Jan 98
- Butler Marek 98
- Cagli Bruno* 220
- Calandrucci Giacinto 273
- Caldara Antonio 208, 216, 222, 224
- Callières François de 86, 126
- Callot Claude 112, 270
- Capece Carlo Sigismondo 217, 218, 222, 224, 226
- Capranica Federico 221
- Capranica Pompeo 221
- Carriera Rosalba 120
- Cazzati Maurizio 213
- Cecylia Renata Habsburżanka, król. pol. 99, 195, 263
- Cerruti Michelangelo 218
- Cesarini Carlo Francesco 208
- Chalipski Samuel 29
- Chambre Robert de 60
- Chiari Fabrizio 214
- Chmielewski Krzysztof* 197
- Chmielnicki Bohdan 13, 32, 33
- Choynacki Andrzej 135–147
- Choynowski Maciej* 22
- Chrościcki Juliusz A.* 238
- Chrościński Wojciech Stanisław 69, 129, 238
- Chrystian II z dyn. Piastów, ks. legnicko-brzeski 76
- Collalto 20
- Contini Giovanni Battista 218
- Corelli Arcangelo 208, 209, 213–216, 220, 226
- Corneille Pierre 25
- Coyer Gabriel-François 130
- Craveri Benedetta* 150, 163
- Crescimbeni Giovanni Maria 215, 225
- Croissy Charles Colbert de 60, 63
- Czamańska Ilona* 13
- Czapliński Władysław* 40, 43
- Czarniecka Anna* 79, 151–153, 156, 157, 196, 199, 203
- Czartoryscy, książęcy ród magnacki 54
- Czartoryska Zofia Maria z Sieniawskich, 1° voto Denhoff 189, 190
- Czartoryski Florian 126
- Czermak Wiktor* 43, 114
- Częścik Lucja* 120
- Czwojdrak Bożena* 230
- Czyż Anna Sylwia* 196, 204
- D'Ovidio Antonella* 213
- Dadler Sebastian 277
- Dalairac François-Paulin, kawaler de Beaujeu* 62
- Danckers de Rij Peeter 263
- Daniłowiczówna Dorota Magdalena 57
- Dankwart Karol 235
- Daranowska-Lukaszewska Joanna* 240
- David Antonio 219
- David Domenico 222, 223
- Dąbrowski Kazimierz 140
- Dąbbski Stanisław Kazimierz 142, 145, 157, 158, 160
- De Lega Anna Katarzyna (s. Maria Anna od św. Benedykta) 240
- De Luca Severo 211
- Deboli Henryk zob. Beaulieu Henryk de
- Denhoff Ernest 63
- Denhoff Jerzy 102
- Denhoff Stanisław 196
- Denhoff Teodor 169
- Denhoff Zygmunt 196
- Denhoffowa Katarzyna Franciszka von Bessen 40, 75, 169
- Denner Balthasar 217
- Desportes Alexandre-François 257, 258, 263, 264
- Długosz Józef* 43
- Dobosz Józef* 51
- Dolar Mladen* 223
- Dolska Anna z Chodorowskich 185, 186, 189
- Donat Samuel 278

- Dorota Zofia Wittelsbach von Pfalz-Neuburg,
palatynówna reńska, księżna Parmy
i Piacenzy 73
- Drzewicki Ciołek Aleksander 145
- Dubas-Urwanowicz Ewa* 178
- Duby Georges* 149
- Dulac, kawaler 66
- Dumanowski Jarosław* 55
- Dumont Andrzej 178, 181, 182
- Dunin Jakub 141
- Dupont Phillipe (Filip) 89, 201, 228, 229, 246
- Durante Sergio* 214
- Duzuk 185
- Dworzaczek Włodzimierz* 10
- Dybaś Bogusław* 136
- Dyck Anton van 263,
- Dygdala Jerzy* 135, 136
- Edward Wittelsbach, hr. Palatynatu-Simmern 23
- Eggers Bartholomeus 274, 275
- Egmont Justus van 11, 249, 250
- Eleonora Magdalena Wittelsbach von Pfalz-
-Neuburg, palatynówna reńska, cesarzowa,
król. czes. i węg. 72–75, 79
- Eleonora Maria Józefa Habsburżanka, 1° voto
Wiśniowiecka, król. pol., 2° voto księżna
lotaryńska 59, 123, 126, 127, 131, 156, 195
- Elżbieta Amalia von Hessen-Darmstadt, elekt.
Palatynatu Reńskiego 73
- Elżbieta Charlotta Burbon, mademoiselle
de Chartres, księżniczka orleańska 73
- Emeryk Tekieli, magnat węg.,
ks. siedmiogrodzki 202, 205
- Esterle Joanna Teresa 183, 184, 192
- Fabbi Mario* 207
- Fabiani Bożena* 28, 40
- Fagiolo Marcello* 212
- Farges Louis* 127
- Farjat Benedykt 268
- Faucher Chrysostome* 127, 131
- Ferdynand II Medyceusz, w. ks. tosk. 196, 207
- Ferdynand Kettler, ks. kurlandzki 115–118, 120,
121, 157
- Fijałkowski Wojciech* 197, 245, 270, 275, 276
- Filip Burbon, ks. andegawęński, następnie
kr. hiszp. (jako Filip V) 66
- Filip Wilhelm Wittelsbach von Pfalz-Neuburg,
ks. neuburski, elekt. Palatynatu
Reńskiego 51, 73, 84, 126
- Foltynowicz Kazimierz 18
- Foltynowiczowa Elżbieta 18
- Forbin-Janson Toussaint de, kard. 85–87, 89,
125, 268
- Formont Jean 86, 89
- Forst de Battaglia Otto* 53, 88, 99, 102, 119,
125, 127, 128, 131
- Franchi Saverio* 211, 221
- Franciszek I Farnese, ks. Parmy i Piacenzy 73
- Franciszek II Rakoczy, magnat węg.,
ks. siedmiogrodzki 184, 190
- Franciszek Ludwik Burbon, ks. Conti 129, 162
- Franciszek Ludwik Wittelsbach von Pfalz-Neuburg,
abp Wormacji i Moguncji 73
- Frączek-Krokosz Dorota* 199, 201, 203, 205
- Fredro Walenty 29
- Froch Władysław* 44
- Fryderyk III Hohenzollern, elekt. brandenburski
(nast. kr. pruski jako Fryderyk I) 131
- Fryderyk August Wettin, elekt. saski zob.
August II Mocny Wettin, elekt. saski
(jako Fryderyk August I), kr. pol.
- Fryderyk Wilhelm I Hohenzollern (W. Elektor),
elekt. brandenburski, ks. pruski 17, 67, 94
- Frydrychowicz Dominik 273
- Fürstemberg, Anton Egon, ks. 184
- Galicka Izabella* 244
- Galecka Rozalia z Dzieduszyckich 201
- Galecki Franciszek 200
- Garbusińska Danuta* 151, 159
- Gascar Henri 166, 267, 268
- Gasparini Francesco 207, 208, 216, 222
- Geffels Frans 200
- Geremek Bronisław 230
- Geyer Heyer* 218
- Gębarowicz Mieczysław* 273
- Gębicki Andrzej 195
- Ghezzi Giuseppe 214
- Gielgud Andrzej Kazimierz 95
- Gierowski Josef A. 128
- Gigli Girolamo 224
- Gmiterek Henryk* 25
- Gnińska Teresa z Potockich 172
- Gniński Jan 172
- Gole Jacob 264
- Golonka Jan, OSPPE* 234, 236
- Goląbek Marta* 276
- Golecki Stefan 17, 19
- Gordon 178, 179
- Górska Magdalena* 278
- Górski 89
- Grabiecki (Grabecki) Tomasz 29
- Graglia Giuseppe* 216
- Gralewski Adam Jakub 30
- Gratta Paweł 60, 162
- Griffin Thomas Edward* 209, 210, 221, 225
- Grothus Wilhelm E. 161
- Grotusowa 182
- Grudziński Kazimierz 145
- Grzegorzewska Sabina* 55, 113
- Grzybowski Franciszek 145
- Grzymułtowski Krzysztof 103, 160
- Gualtieri Filippo Antonio, kard. 219
- Günter Ludwig 264
- Gutowska-Dudek Krystyna* 244

- Gwioździk Jolanta* 57, 68
 Gwizjusze, ród książęcy, młodsza linia książąt
 lotaryńskich 150
 Habsburgowie, dyn. niemiecka 128, 155
 Händel Georg Friedrich 208, 216, 217, 218, 226
Helcel Antoni Zygmunt 73, 101
Heller Wendy 223
Henker Michael 126
Hernas Czesław 39
Hnilko Antoni 30
Hoffman Karol Boromeusz 123, 127, 131, 132
 Höhn Johann mł. 277–281
 Höhn Johann st. 277
Hohn Maike 265, 267
 Holl Jan Godfryd 280
 Holstein-Sondenburg-Wiesenburg Fryderyk von 76
 Hondius Willem 263
 Horodyński Lukasz 146
 Howard Hugh 214
 Humiecki Stefan 141, 145
Hundert Zbigniew 104
 Hyde Laurence 199
 Innocenty XI (Benedetto Odescalchi),
 papież 198, 243
 Innocenty XII (Antonio Pignatelli), papież 197,
 220, 221
 Jabłonowscy, ród magnacki 171, 195
 Jabłonowski Józef Aleksander 131
 Jabłonowski Stanisław Jan 26, 68, 103, 104,
 116, 118, 119, 121, 123, 125, 127–132, 134,
 142, 145, 151, 155–158, 164, 171–173, 180
 Jadwiga Andegaweńska, kr. pol. 229, 247
 Jadwiga Elżbieta Amalia Wittelsbach von Pfalz-
 -Neuburg, palatynówna reńska, księżna
 oławska 51, 52, 55, 61, 62, 66, 73–79, 183,
 197, 265
Jagla Jowita 230
 Jakub I Stuart, kr. szkocki i angielski 263
 Jakub Ludwik Sobieski, król pol.,
 ks. oławski 51–53, 55, 58, 62, 66, 68, 73,
 75–79, 83, 94, 103, 108, 114, 117, 119, 122,
 123, 127–131, 136, 137, 139, 146, 153, 157,
 159–162, 164, 170, 172, 174, 175, 177, 180,
 184, 187, 190, 197, 200, 201, 205, 227, 229,
 234, 259, 260, 265, 270, 272
 Jan II Kazimierz Waza, kr. pol. 7, 40, 43, 47,
 126, 195
 Jan III Sobieski, kr. pol. 9, 14, 15, 17–23, 25–28,
 31, 33, 36, 43–47, 49, 51–53, 56–61, 64–68, 71,
 73, 75, 83, 84, 86–97, 99–104, 106, 107,
 109–111, 113–115, 117–120, 122–127, 129–136,
 145, 147, 149–161, 163, 164, 168, 171, 172, 174,
 193–203, 205, 206, 227, 228, 230–235, 237,
 238, 242, 244, 245, 247, 249–253, 255–258,
 260, 262, 265–268, 270, 273–280, 282
 Janitzen Daniel Karol 135, 136, 137, 139–147
 Janitzen Dawid Krzysztof 136
Januskiewicz A.M. 85
 Jarocki A., sługa zamojski 23
 Jaskanis Paweł 7
 Jerlicz Joachim 22, 114
 Jerzy II Rakocy, ks. siedmiogrodzki 17, 32
 Jerzy Oldenburg, ks. duński 85
 Jerzy Wilhelm, z dyn. Piastów, ks. legnicko-
 -brzeski 76
 Jędrzejowski (Andrzejowski) Urban 25
Jonsac G.F. de 127
 Józef I Habsburg, ces., kr. czes. i węg. 72, 79, 219
Juszczak Dorota 257, 260
 Juvar Filipp 221
 Kaczanowski Jan 62, 96–98
Kaczmarzyk Dariusz 244
 Kalinowska Anna 7, 199
 Kalisch Johannes 128
Kalamajska-Saeed Maria 237, 243
Kamecka-Skrajna Mirosława 123, 126, 127, 156
 Karol II Habsburg, kr. hiszp. 73, 199, 219
 Karol III Filip Wittelsbach von Pfalz-Neuburg,
 ks. neburski, elekt. Palatynatu Reńskiego 73,
 76, 78, 124, 128
 Karol V Leopold Lotaryński, ks. lotaryński 84, 126
 Karol VI Habsburg, ces., kr. czes. i węg. 72
 Karol Burbon, ks. de Berry 66
 Karol Emil Hohenzollern, margrabia
 brandenburski 85
 Karol Ferdynand Waza, król pol.,
 bp wrocławski i płocki 195
 Karol Habsburg (Styryjski), arcyks. austr. 196
 Karolina Ludwika Piastówna, księżniczka legnicko-
 -brzeska, księżna holztyńska 76, 78
Karpowicz Mariusz 197, 266, 270, 275
Karwat Izabela 84, 203
 Kaweczyński 182
 Kazanowski Adam 195
 Kątkowski 179
 Kątska Urszula z Denhoffów 122
 Kątski Marcin 65, 121
Kersten Adam 43, 51, 125
Ketterer Robert C. 223
Kicińska Urszula 170
Kirkendale Ursula 220
 Kistostorowicz Jan 9
 Klemens XI (Giovanni Francesco Albani),
 papież 207, 219, 220
Klementowski Marian Lech 9, 28, 44
Klint Paweł 184
Kluczycki Franciszek 57, 89, 114
 Kochanowski Jan 37
Kodzik Joanna 201
Kołodziej Robert 103, 108
Komaszyński Michał 9, 11, 12, 40, 41, 43, 51, 58,
 60, 66, 68–72, 79, 80, 84, 86, 91, 94, 98, 101,
 102, 113, 114, 119, 123–130, 135, 138, 144,
 145, 146, 149, 162, 163, 172, 174, 203, 230

- Komornicki Stefan* 249
Komorowska Katarzyna z Herbultów 27
Komorowski Michał 27
Komorowski Walenty 27
Konopczyński Władysław 132, 133
Konrad III Rudy, z dyn. Piastów, ks. maz. 10
Konstancja Habsburżanka, król. pol. 196
Kopeć Jan Karol 96
Korniłowicz Norbert 46
Korwin Gosiewski Maciej Kazimierz 98
Korzon Tadeusz 85, 126, 127
Kosma I Medyceusz, w. ks. tosk. 195
Kosma II Medyceusz, w. ks. tosk. 195, 196
Kosma III Medyceusz, w. ks. tosk. 195–198, 203, 207, 255
Kossarzewski Krzysztof 177, 185, 189, 191
Kostka Jan 10
Kostkova Anna z Odrowążów ze Sprawy 10
Kotlubaj Edward 57
Kotowski Adam 60
Kowalczyk Jerzy 243
Kozak S. 232
Kozakiewicz Stefan 252
Kościński J. 76
Kozłowska Nina 246
Krajewski Radosław 45
Kraśnińska-Klaputh Ewa 246
Kraśniński Jan Dobrogost 103, 143
Kraushar Alexander 62
Krawczyk Jarosław 197
Kriegseisen Wojciech 141, 145, 146
Krogulecki Mikołaj 178–181, 183, 185, 186, 188, 189
Królak Sławomir 223
Krystyna Wazówna, kr. szwedz. 214
Kryszpin-Kirszensztejn Andrzej 158
Krzywy Roman 39
Krzyżanowski Julian 45
Kubiacyk Filip 84, 203
Kubiacyk Monika A. 84, 203
Kuchowicz Zbigniew 43
Kuczkowski Aleksander 24
Kukulski Leszek 9, 12, 40–42, 46, 53, 57, 101, 115, 248
Kumor Karolina 224
Kunicki-Goldfinger Marek 276
Kuras Katarzyna 69
Kutrzeba Stanisław 154
Kwak Jan 149
La Bizardière Michel David de 130
La Pir Piotr 17
La Tour d’Auvergne Maria Karolina z Sobieskich de, diuszesa Bouillon 52, 76, 77
La Via Stefano 213
Lalli Domenico 222
Lamberg Jan Filip 128
Lamberti Bonaventura 214
Lamprecht Jan Antoni 178
Laskowska Joanna 40
Laskowski Otton 119
Le Goff Jacques 230
Leopold I Habsburg, ces., kr. czes. i węg. 66, 73, 78, 84, 85, 128, 134
Leszczyńska Joanna z Radziwiłłów, 1° voto Wejherowa 52, 53
Leszczyński Bogusław 52
Leszczyński Rafał 103, 141, 143, 158
Lewinówna Zofia 55
Leybowicz Hirs 88
Linderhausen Anna z d. Janitzen 136
Linderhausen Jan Fryderyk 136
Lindgren Lowell 212
Link Jan Michał 242, 243
Locatelli Pier Antonio 208
Lorenzani Paolo 215
Lotti Antonio 216
Louchier Agnieszka, hr. d’Arco 71
Lubomirscy, ród książęcy 60, 143, 153, 173–175, 193, 195
Lubomirska Elżbieta z Denhoffów 168, 169, 181
Lubomirska Helena Tekla z Ossolińskich 57
Lubomirska Teofila Ludwika z Zasławskich-Ostrońskich 51, 59, 78, 185, 186
Lubomirska Teresa, księżna neburska 78
Lubomirska Urszula Katarzyna z Bokumów 181, 185
Lubomirska Zofia z Opalińskich 169
Lubomirski Hieronim Augustyn 128, 143–145, 154, 167, 169, 173–175
Lubomirski Jerzy Sebastian 11, 15, 32, 33, 45, 47, 114
Lubomirski Stanisław 39
Lubomirski Stanisław Herakliusz 103, 107, 143, 145, 167, 169–171, 173–176, 195, 197
Ludwik II Burbon (Wielki Kondeusz), ks. d’Enghien, nast. Condé 53, 86
Ludwik XIII Burbon, kr. franc. i nawarski 235
Ludwik XIV Burbon, kr. franc. 22, 65, 67, 83, 85–87, 89, 102, 114, 121, 127, 134, 162, 215, 216, 238
Ludwik Burbon (W. Delfin), delfin Francji 66
Ludwik Burbon, ks. Burgundii, delfin Francji 66
Ludwik Leopold Hohenzollern, margrabia brandenburski 94
Ludwik Tomasz Sabaudzki, hr. Soisson 85
Ludwika Anhalt-Dessau, księżna legnicko-brzeska 76
Ludwika Maria Gonzaga, księżna de Nevers, król. pol. 9, 11, 12, 15, 22–24, 26, 28, 30, 34, 36, 39, 40, 43, 47–49, 52, 126–128, 130, 131, 134, 153, 169, 195, 240
Luigi di Monaco 215
Lulewicz Henryk 98
Lulier Giovanni 212
Luti Benedetto 214

- Łabędzki 186
 Łomnicka-Zakowska *Ewa* 278
 Łoski Józef 52, 79
 Łoś Władysław 106, 107
 Łukomski Teodor Felician 95
 Maccarani Silvio 210
 Maciol E. 227
Madonna Gangemi Maria Luisa 212
 Maksymilian II Emanuel Wittelsbach, elekt.
 bawarski 51, 66, 68, 69, 70–72, 98, 125,
 127, 157, 257
Malewska Hanna 44
 Maligny de zob. Arquier Anna Ludwik d',
 hr. de Maligny
 Maliszewski Kazimierz 136
Malachowicz Hanna 257, 269
 Małachowski Stanisław 156
 Mancini Francesco 221
 Mányoki Adam 54
 Maratta Carlo 214
 Maria Anna Karolina Wittelsbach, elektorówna
 bawarska 73
 Maria Anna Wiktoria Wittelsbach, elektorówna
 bawarska, delfina Francji 66
 Maria Anna Wittelsbach von Pfalz-Neuburg,
 palatynówna reńska, król. hiszp. 73
 Maria Antonia Habsburżanka, elekt. bawarska 66
 Maria Eleonora Anhalt-Dessau, księżniczka 63
 Maria Ludwika de la Grange d'Arquier de Béthune
 zob. Béthune Maria Ludwika de la Grange
 d'Arquier de
 Maria Magdalena Habsburżanka, w. księżna
 tosk. 196
 Maria Zofia Izabela Wittelsbach Pfalz-Neuburg,
 król. portug. 73
 Mariani Lorenzo 195, 198
 Marino Giambattista 37, 38, 47
Markuszevska Aneta 220, 224, 229
 Martelli Francesco, nuncjusz apostolski 199, 255
Matczyński Marek 64, 68
Matwiejczuk Monika 126
Matwijowski Krystyn 54, 91
 Mayr Christoph 68
 Mazarini Jules Raymond, kard. 121
 Mazepa Iwan 186
 Melchior de Polignac 67, 68, 120, 125, 126,
 131, 132
Menhard Aleksander 246
 Mężyk 186
Michalczyk Zbigniew 261
 Michał Korybut Wiśniowiecki, kr. pol. 17, 35,
 45, 84, 85, 104, 126, 127, 195, 196
Mieleśzko Jadwiga 240
 Mienszykow Aleksander 186
Mikulski Krzysztof 85
Milewski Dariusz 89, 201, 228
Milobędzki Adam 197
 Mniszech Józef Wandalin 172, 189
 Modrzewski Andrzej Frycz 163
 Molines 221
 Mongrillon Michel de 120, 124
 Morelli Arnaldo 212, 213
Morka Mieczysław 263
 Morsztyn Hieronim 47
 Morsztyn Jan Andrzej 13, 25, 37–42, 44–49, 89,
 103, 104, 106
 Morsztyn Katarzyna Gordon of Huntly 40
 Morsztyn Stanisław 47
 Mostowski Paweł 144
Mrozowski Przemysław 7, 230, 250, 277
 Mustafa Kara 227–229, 240, 245, 247
Nagielski Mirosław 133
Natuzzi Elisabetta 220, 221
 Niemcewicz Julian Ursyn 58
 Niewodniczański Tomasz 264
Niezabitowski Stanisław 130
Niezanowski Stefan 45
Nowacki Dariusz 227, 277
Nowak Tadeusz 119, 127
Nowak Zbigniew Jerzy 80
Nowak-Dłużewski Juliusz 45–47
Nowicka-Jeżowa Alina 39
 Ochmann-Staniszevska Stefania 39, 46
 Odazzio Antonio 194, 264
 Odescalchi Livio 210
 Odoard Farnese 73
 Odrowąż Piotr 277
 Odrowąż ze Sprowy Anna, księżniczka maz. 10
 Odrowąż ze Sprowy Stanisław 10
 Odrowążówna ze Sprowy Anna zob. Kostkowa
 Anna z Odrowążów ze Sprowy
 Ogiński Grzegorz 146
 Ogiński Jan Jacek 97
 Ogiński Leon 98
Okulicz Małgorzata 243
Olszewski Henryk 128
 Opaliński Krzysztof 43
 Opaliński Łukasz 43
 Opaliński Stanisław Łukasz 188
 Oppersdorff Anna Teresa 169
 Orefice Antonio 221
 Orlandini Giuseppe Maria 221, 222
 Ossoliński Jerzy 195
 Ostrogscy, ród książęcy 10
 Ostrogska Anna z Kostków 10
 Ostrogski Aleksander 10
Ostrowski Jan K. 234, 235, 259
 Ottoboni Pietro, kard. 207, 210–214, 216, 219,
 221, 224
 Otwinowski Erazm 130
 Pac Krzysztof Zygmunt 40, 92–95, 126, 195
 Pac Michał Kazimierz 61, 89, 90, 92–95, 100, 195
 Pac Mikołaj Stefan 195

- Pach, lokaj 69
 Pacowa Klara Izabella de Mailly-Lascaris 40
 Pacowie, ród magnacki 85, 92–95, 100, 195
 Pagnacelli Francesco 218
 Pamphili Benedetto, kard. 207, 214, 216
 Paprocki Jan 29
 Pariati Pietro 224
 Parthenay Jean-Baptiste des Roches de 130
 Pasquini Bernardo 208, 215
Passowicz Włodzimierz 126
Paul Pierre 126, 131
 Paulucio, sługa 20
 Pavone Crescipinea 218
 Pazzi Lorenzo Domenico de' 195
Pelczyński Marian 43
Perkowska-Pocheć Teresa 240, 250, 252, 258–261, 268,
Perlakowski Adam 77, 136, 147
 Perrot Michelle 149, 150, 163
 Perugini (?) Faustina 210
 Petitot Jean 265
Petrobelli Pierluigi 214
 Petrocchi Giorgio 220
Petrus Jerzy T. 227, 229, 235, 245, 251, 252, 259
 Piccinardi Gianluigi 128
Pieńkos Andrzej 261
Pietrusiewicz Ilona 232
Pietrzak Jarosław 51, 58, 65, 81, 168, 245, 277
 Pignatelli Antonio, nuncjusz apostolski 57
 Pioli Giovanni Domenico 221
 Piotr I W. Romanow, ces. ros. 190
 Piotr II Bragança, kr. portug. 73
 Piotrowin 161
 Piotrowska Konstancja 40
 Piovene Agostino 222
Piwoński Kazimierz 74, 102, 108, 119, 128, 131
Piwocka Magdalena 227, 229
Platania Gaetano 72, 85, 196, 203
Płocha Józef 131
Płonka-Syroka Bożena 65
Pocheć-Perkowska Teresa 240, 250, 252, 258–261, 268
 Podłodowski Mikołaj 16, 17, 19, 20, 23
 Polignac Melchior de 68, 102, 120, 121, 123, 125, 131, 132, 138, 162
Pollak Roman 43
 Pollarolo Carlo Francesco 208, 222
 Połubiński Aleksander Hilary 88, 89, 94–96
 Pompon Simon Arnauld de 65
Popiołek Bożena 60, 167, 170, 173, 175, 182, 261
 Popławski Mikołaj 137, 142
Poprzęcka Maria 22
 Posterla Francesco 211, 212
Pośpiech Andrzej 195, 196, 203
 Potoccy, ród magnacki 155, 171, 172, 173, 175, 252
 Potocka Joanna z Sieniawskich 170–172, 184
 Potocka Konstancja z Truskolaskich 180
 Potocka Krystyna z Lubomirskich 173
 Potocki Andrzej 65
 Potocki Feliks Kazimierz 172, 173
 Potocki Stanisław 33
 Potocki Stefan, krajczy w. koronny, następnie marszałek nadworny koronny 182
 Potocki Stefan Aleksander, łowczy w. koronny, następnie woj. belski 158, 170, 172
 Poussin Nicolas 214
 Pratsch Daniel 236
 Prażmowski, ksiądz 182
 Priè, markiz di 221
 Prou Jacques 275
 Przebendowski Jan 103
Przedziecki Aleksander 95
 Przedziecki Mikołaj Władysław 94, 95
Przyboś Adam 16, 17, 19, 20, 122, 127
 Przyjemska Zofia z Korwin Gosiewskich 117
 Przyjemski Aleksander 117
Pyzel Konrad 261, 265, 267, 273
 Quellinus Artus mł. 275
Rachuba Andrzej 92, 98, 122, 123
Raczyński Edward 130
 Radziejowski Michał Stefan, kard. 64, 123, 129, 137, 138, 140, 142–145, 151, 157, 158, 159, 164, 170, 182, 241
 Radziwiłł Bogusław 43, 44, 57, 94
 Radziwiłł Jerzy Józef 63
 Radziwiłł Karol Stanisław 60–65, 76, 124, 145
 Radziwiłł Michał Kazimierz 86, 87, 88, 95, 100, 168
 Radziwiłł Stanisław Kazimierz 61, 96
 Radziwiłłowa Anna Maria z Radziwiłłów 57
 Radziwiłłowa Katarzyna z Sobieskich, 1° v. Zaslawska-Ostrogska 51, 55–65, 81
 Radziwiłłowie, ród magnacki 54, 61, 124, 125, 254
 Radziwiłłówna Ludwika Karolina, margrabina brandenburska, następnie księżna neburska 73, 94, 124
Rafałowiczówna Jadwiga 261
 Regina Pippo della 220
 Reisner Friedrich 257
 Reisner Jan 138, 261, 270, 271, 273
 Rigaud Hyacinthe 38
 Rinaldo d'Este, ks. Modeny 85
 Roches de Parthenay Jean-Baptiste des 130
 Rogalski Leon 132, 153
 Romanow Fiodor, carewicz ros. 85
 Romer Mateusz 98
Rosik Stanisław 54
Rosińska Dorota 230
 Ross Wilhelm 177
 Rossi Giovanni Giacomo de 255, 268
Rostirolla Giancarlo 208

- Roszkowska Wanda* 54, 78
Roy Patrice 114
Rozanow Zofia 235
 Rozdrażewscy, ród magnacki 184
 Rozdrażewska Filipina z Heysterów 184
 Rozdrażewski Antoni 184
 Rozdrażewski Franciszek 184
 Rozdrażewski Jan Franciszek 184
 Rubinkowski Jakub Kazimierz 136, 278
Rudawski Wawrzyniec Jan 126
 Rudomicz Bazyli 9, 12, 16–18, 20, 23–32, 44
 Rudomicz Jan Tomasz 27
 Rudomicz Krystyna z Hyttmerów 28
 Ruspoli Francesco Maria 207, 216–219, 224
 Ruszczycówna Janina 231, 232, 249
 Ruyter Jan 115
Rychłowska-Kozłowska Anna 198
Ryszkiewicz Andrzej 261, 262, 264, 266, 270, 274
 Rytowska 27
 Rzewuski Mateusz 186
Sabik Kazimierz 224
 Sacchi Andrea 273
Sachetnik Adam 229
 Sacripanti Giuseppe, kard. 211
 Saint Germain (Saint Mer) 28, 29
Saint-Simon Louis de Rouvroy de 130
Sajkowski Adam 130
Salmonowicz Stanisław 136
 Salvandy Narcisse-Achille de 59, 129–131
 Salvi Antonio 222
 Santacroce Andrea, kard., nuncjusz apostolski 61, 197, 198, 204, 206
 Sapiecha Antoni, antykwareusz 232
 Sapieha Aleksander Paweł 124, 132
 Sapieha Benedykt Paweł 62, 86–89, 94–98, 100, 103, 121, 123, 124
 Sapieha Franciszek Stefan 96, 100
 Sapieha Jan Fryderyk 32, 33, 252
 Sapieha Kazimierz Jan 65, 84, 91, 92, 95, 96, 97, 100, 103, 107–109, 111, 122, 123, 127, 128, 131, 134, 145
 Sapieha Leon Bazyli 92, 98, 100
 Sapieha Michał Franciszek 170
 Sapiehowie, ród magnacki 84, 94–98, 100, 103, 109, 123, 124, 146, 151, 157, 158, 170, 181
 Sapieżyna Izabela z Tarłów 75, 121
 Sapieżyna Krystyna Barbara z Hlebowiczów 96, 122
 Sapieżyna Maria Katarzyna de Béthune 124
 Sardy (Sardie) Bartłomiej 178, 181
 Sarnecki Kazimierz 60, 61, 65, 66, 68, 69, 76, 122, 124, 125, 167, 170
Sawicki Mariusz 83, 89, 94–97, 100
Scano Gaetana 216
 Scarlatti Alessandro 207, 208, 209, 212, 215, 216, 221
 Scarlatti Domenico 208, 216, 224–226
 Schaffgotsch Krzysztof Leopold 78, 85
 Schlüter Andreas 275
Schmitt Jean-Claude 230
 Schneider Gergen 233
 Schoenfeld Anna 40
 Schulz Georg Daniel 93, 248
 Scultetus Joachim 103
Szaniecki Paweł 230
Serwański Maciej 51
 Siemiński Lucjan 60
 Siemiginowski Jerzy Eleuter, właśc. Jerzy Szymonowicz 50, 240, 250, 261, 266, 269, 270, 272, 273
 Sieniawscy, ród magnacki 54, 171, 173, 188–190
 Sieniawska Cecylia Maria z Radziwiłłów 58, 168
 Sieniawska Elżbieta z Lubomirskich 167, 169–193, 209, 261
 Sieniawska Zofia Maria zob. Czartoryska Zofia Maria z Sieniawskich, 1° voto Denhoff
 Sieniawski Adam Mikołaj 168–176, 193
 Sieniawski Hieronim Mikołaj 168
 Sienkiewicz, starosta trabski 144
 Sierakowski Władysław 59
Sikorski Andrzej 55
 Silvani Francesco 222
 Silvestre Louis de 168
Skowron Ryszard 67, 136
 Skrabski Józef 246
 Skrzydylka Władysław 62, 97
Skrzypiet Aleksandra 53–55, 57, 59, 66, 67, 68, 73–79, 83, 84, 94, 101, 111, 113, 114, 122–124, 132–135, 137, 139, 142–144, 146, 149, 151, 163, 167, 175, 177, 184, 187, 190, 191, 201
 Skwarski Jakub 26
Ślaby Agnieszka 170
 Śluzka Józef Bogusław 64, 98, 108, 109, 122
 Śluzka Teresa z Gosiewskich 63, 98, 122
Smulikowska Ewa 235
 Sobiescy, ród magnacki 51, 54, 55, 56, 57, 75–78, 81, 102, 117, 118, 122, 123, 125, 129, 135, 137, 142, 143, 146, 153, 156, 164, 176, 178, 183–185, 187, 188, 190, 197, 198, 200, 201, 215, 234, 237, 240, 243, 246, 247, 256, 257, 260, 265, 277
 Sobieska Adelajda Ludwika, zw. Berbiluną, królowna pol. 59, 66
 Sobieska Maria Joanna Leopoldyna 76, 265
 Sobieska Maria Józefa z Wesslów 51, 53–55, 113, 189, 190
 Sobieska Maria Karolina 73, 76, 77
 Sobieska Maria Karolina zob. La Tour d'Auvergne Maria Karolina z Sobieskich de, diuszesa Bouillon
 Sobieska Maria Kazimiera 52
 Sobieska Maria Klementyna zob. Stuart Maria Klementyna z Sobieskich

- Sobieska Maria Magdalena 77
Sobieska Maria Teresa, zw. Menonka, królowna pol. 66
Sobieska Teresa Kunegunda zob. Teresa Kunegunda
Sobieska, królowna pol., elekt. bawarska
Sobieska Zofia Teofila z Daniłowiczów 51
Sobieski Aleksander Benedykt, królewicz pol. 55, 59, 70, 108, 109, 123, 131, 132, 138, 153, 157, 167, 171, 173, 177, 183, 184, 187, 188, 190, 192, 205, 211, 215, 235, 265, 267, 270
Sobieski Jakub 51
Sobieski Jan, marszałek w. kor., het. w. kor. zob. Jan III Sobieski, kr. pol.
Sobieski Konstanty Władysław, królewicz pol. 51, 53–55, 79, 117, 137, 138, 153, 167, 177, 187–190, 205, 211, 215, 235, 265, 267, 270
Sobieski Marek 52
Sokal S.F. 85, 108, 173
Spangler Jonathan 150
Sperka Jerzy 230
Spieralska Beata 201, 228
Staffieri Gloria 211–213
Stanisław II August Poniatowski, kr. pol. 135
Stanisław Leszczyński, wojew. poznański, następnie kr. pol. 141, 187
Stanisławska Anna z Potockich 95
Staszewski Jacek 163
Stawski, sługa 18, 28, 30
Steckl Tobiasz 273
Stefan Batory, kr. pol., ks. siedmiogrodzki 24, 249
Stefanowska Zofia 114
Stefańska Maria 45
Stefańska Zofia 231
Stevens Pieter 148, 256
Stępień Paweł 47
Strzelecka Iwona 243
Stuart Maria Klementyna z Sobieskich 52
Sygietyńska Hanna 244
Syrokomla Władysław 130
Szablowski Jerzy 258, 277
Szafraniec Kazimierz 235
Szczaniecki 178
Szczuka Konstancja z Potockich 63
Szczuka Stanisław Antoni 63, 110, 142, 243
Szolkowski Stanisław 109
Szornel Prokop 29
Szulc Dominik 172
Szulc Tadeusz 155, 179
Szumowski Jan 26
Szwaba Marek 94
Szykula-Zygaawska Agnieszka 243
Śliwiński Artur 132
Świątek Szymon 29
Świdziński Konstanty 264
Talbierska Jolanta 273, 280
Talenti Tommaso 196–199, 201, 203, 205, 206
Targosz Karolina 40, 56, 58, 59, 61, 196, 199, 202, 209
Tarnowska Zofia z Ocieskich 10
Tarnowski Stanisław 10
Tavassi La Greca Bianca 220
Tazbir Janusz 114
Teresa Kunegunda Sobieska, królowna pol., elekt. bawarska 50, 51, 55, 62, 66–73, 75, 81, 98, 113, 166, 200, 205, 246, 257, 261, 263, 265–268, 270
Thomassin Simon 202, 279
Thurin Jan 25
Tomkiewicz Władysław 261, 268
Topin Marius 121
Towiański Mikołaj Hipolit 182
Trapani Fiorella 220
Tretka Jan zw. Trycjuszem zob. Trycjusz Jan
Trevisani Francesco 214
Trębska Małgorzata 45
Trojanowski 178
Trycjusz Jan 261, 266
Trzebicki Andrzej 195
Turski Jan Kanty 122, 131
Tyczyńska Anna 232
Tygielski Wojciech 195, 196, 198, 203
Tylman z Gameren 181, 237
Tysza Paweł 7, 24
Ugniewski Piotr 126
Ujma Magdalena 155, 178, 186
Uniechowski Bogusław Aleksander 75, 122
Urfé Honoriusz d' 251, 252
Urwanowicz Jerzy 178
Utner Lejzor 29
Valencay, panna de 52
Valente Mario 218
Valentini Giuseppe 208
Valesio Francesco 216, 222
Verneret Hubert 51
Viale Ferrero Mercedes 214
Villerois François de Neufville, książę de 69
Vincent Hubert 194, 264
Visscher Nicolaes Jens 256
Vitali Giovanni Battista 213
Vitry François Marie de L'Hôpital, książę de 86
Vivien Joseph 67
Wacławowicz Maciej Antoni 17, 18
Wagner Marek 103, 119, 131
Walawander-Musz Dominika 157
Waldstein Karl Ferdinand 62, 199, 200
Walewski Antoni 113, 128, 132
Walicka Irena Michaela 232, 237, 240
Walicki Michał 261
Waliszewski Kazimierz 51, 65, 83, 86, 102, 113, 114, 131
Wapowski Konstantyn Zefiryn 145
Wardzyński Michał 261, 275

- Warszycy Michał 141, 142
Wasilewski Tadeusz 73
 Wejherowa Joanna z Radziwiłłów 52
 Wejnert Alexander 63
 Werff Adriaen van der 74
Wertenson Birgit Johanna 218
 Wessel Barbara z Stahremerbergów 53
 Wessel Stanisław 53
 Wessłówna Józefa Maria zob. Sobieska Józefa
 Maria z Wessłów
Węcowski Piotr 230
 Węsierski Jerzy 279
 Wichert Christoph 103
Widacka Hanna 255
 Wielopolska Maria Anna de la Grange
 d'Arquien 61, 62
 Wielopolski Jan 61
 Wierusz Kowalski Franciszek 178, 191
Wierzbicki Leszek Andrzej 123
Wiszeński Przemysław 54
Wiśniowska Halina 69
Wiśniowski Krzysztof 199, 200
 Wiśniowiecka Gryzelda Konstancja
 z Zamoyskich 13–17, 19, 24, 27, 31, 32, 35,
 36, 44
 Wiśniowiecki Jeremi Michał Korbut 13, 24
Witkowski Rafał 57
 Wittel van Gaspar, właśc. Caspar Adriaans van
 Wittel 214
 Wittenberg Arvid 29
Witusik Adam Andrzej 24
 Witwicki Stanisław 97, 137
 Wielki Kondeusz zob. Ludwik II Burbon (Wielki
 Kondeusz), ks. d'Enghien, nast. Condé
 Władysław IV Waza, kr. pol. 7, 39, 126, 195,
 196, 263
 Władysław Zygmunt Waza, królewicz pol.
 i szwedz. zob. Władysław IV Waza, kr. pol.
 Wodyńska Helena 40
 Wojciechowski 27
Wojtowicz Jerzy 136
Woliński Janusz 60, 122, 126, 167
Wójcicki Kazimierz Władysław 22, 114
Wójcik Zbigniew 43, 45, 53, 59, 74, 85, 86, 94,
 102, 106, 115, 118, 119, 121, 123–126, 132,
 196–199, 201, 203
 Wybranowska Urszula 40
Wyrwa Andrzej Marek 57
Wysocka N.F. 254
Wyszomirska Monika 77
 Zadzik Jakub 195
 Zajkowski Andrzej 52
 Załuski Andrzej Chryzostom 63, 64, 97, 125,
 139, 140, 146, 147, 155, 158
 Zamojscy, ród magnacki 12, 17–19, 26, 27, 29,
 34, 242
 Zamoyska Anna z Gnińskich 106
 Zamoyska Barbara z Tarnowskich 10, 13, 24
 Zamoyska Gryzelda 24
 Zamoyska Gryzelda Konstancja zob. Wiśniowiecka
 Gryzelda Konstancja z Zamoyskich
 Zamoyska Gryzelda z Batorych 24
 Zamoyska Katarzyna Barbara 14, 24, 28
 Zamoyska Katarzyna z Ostrogskich 10, 13, 24
 Zamoyska Ludwika Maria 24
 Zamoyski Jan, I ordynat zamojski, kanclerz i het.
 w. kor. 10, 24
 Zamoyski Jan „Sobiepan”, III ordynat zamojski,
 woj. kijowski, nast. sandomierski 9–19,
 21–27, 29–32, 34–36, 40–43, 47, 49, 53, 155
 Zamoyski Marcin 103–108, 111
 Zamoyski Tomasz 13, 24
 Zamoyski Zdzisław 24
 Zasławska-Ostrogka Teofila Ludwika zob.
 Lubomirska Teofila Ludwika z Zasławskich-
 -Ostrogskich
Zawisza Krzysztof 130
Zdzitowiecka-Jasińska Halina 175
Zemon Davis Natalie 149
 Zen Apostol 221
Zielińska-Nowicka Agnieszka 85
 Zieliński Jan 28
 Zimorowicz Szymon 47
Znojewska Krystyna 232
Zwierzykowski Michał 77
 Zygmunt II August, z dyn. Jagiellonów, kr. pol.,
 w. ks. lit. 90
 Zygmunt III Waza, kr. pol. i szwedzki 195, 196
 Żaboklicki Hieronim 17–19, 23, 26, 27
 Żarnowska Anna 151
 Żebrowski 180
 Żmudziński Jerzy 236, 261
 Żukowski Jacek 273
 Żupański Józef Kazimierz 127
Žižek Slavoj 223

SPIS ILUSTRACJI

Paweł Tyszka

Maria Kazimiera d'Arquien Zamojska, czwarta ordynatowa zamojska

1. Jan „Sobiepan” Zamojski, III ordynat zamojski, XIX/XX w., Muzeum Zamojskich w Kozłówce, dep. Muzeum Zamojskie w Zamościu. Fot. Archiwum Muzeum Zamojskich w Kozłówce
2. Według Justusa van Egmonta, *Portret Ludwiki Marii*, XVII w., Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Fot. A. Ring, L. Sandzewicz
3. *Gryzelda z Zamojskich Wiśniowiecka*, ok. 1670; Muzeum Historyczne w Kijowie. Fot. Wikimedia Commons
4. Georg Braun, Frans Hogenberg, plan perspektywiczny Zamościa, 1617, wyd. francuskie, Abraham Hogenberg, Kolonia 1618; kolekcja dr. Tomasza Niewodniczańskiego, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, dep. Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (Görlitz). Fot. A. Ring, L. Sandzewicz

Roman Krzywy

Kurtuazyjnie bądź frywolnie. Jan Andrzej Morsztyn jako świadek kariery Marii Kazimiery d'Arquien

1. Hyacinthe Rigaud, *Portret Jana Andrzeja Morsztyna*, ok. 1690; Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, nr inw. ZKW/385. Fot. A. Ring, L. Sandzewicz

Jarosław Pietrzak

„Bo widzę tych czasów mało prawdziwej miłości”. Relacje Marii Kazimiery z przedstawicielkami rodziny Sobieskich

1. Andrzej Zajkowski, *Teofila Sobieska kasztelanowa krakowska, matka króla*, w: J. Łoski, *Jan Sobieski, jego rodzina, towarzysze broni i współczesne zabytki*, Warszawa 1883, tabl. 3; Biblioteka Narodowa, sygn. G.6725/I. Fot. Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona
2. Ádám Mányoki, *Portret Marii Józefy z Wesslów Sobieskiej*, 1713; Magyar Nemzeti Galéria, Budapeszt. Fot. Magyar Nemzeti Galéria / Hungarian National Gallery
3. *Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa*, ok. 1656; zbiory Macieja Radziwiłła. Fot. Krzysztof Staniszewski
4. Joseph Vivien, *Portret Teresy Kunegundy Sobieskiej*, Bawaria, 1717–1725; Fundacja Zbiorów im. Ciecchanowieckich. Fot. Maciej Bronarski
5. Adriaen van der Werff, *Jadwiga Elżbieta Amalia Sobieska*, 1696; Stadtmuseum Landeshauptstadt, Düsseldorf. Fot. ART Collection / BE&W

Mariusz Sawicki

Maria Kazimiera wobec spraw litewskich (1674–1685)

1. *Portret Benedykta Paula Sapiehy*, 1707; Zamek Królewski na Wawelu. Fot. A. Stankiewicz
2. Hirszy Leybowicz, *Portret Michała Kazimierza Radziwiłła, wojewody wileńskiego, podkanclerzego i hetmana polnego litewskiego, ordynata nieświeskiego i ołyckiego*, 1747–1758, miedzioryt, papier żeberkowy; Muzeum Narodowe w Warszawie. Fot. © Muzeum Narodowe w Warszawie
3. *Portret Michała Kazimierza Paca*, XVII w.; kościół św. Piotra i Pawła w Wilnie. Fot. Wikimedia Commons
4. *Kazimierz Jan Paweł Sapieha, hetman wielki litewski, wojewoda wileński*, XVIII w.; Nationalmuseum, Sztokholm, nr inw. NMGrh 497. Fot. Nationalmuseum
5. *Portret Leona Bazylego Sapiehy*, przed 1686; Lwowska Galeria Sztuk. Fot. Lwowska Galeria Sztuk
6. Georg Daniel Schulz, *Portret Krzysztofa Zygmunta Paca, kanclerza wielkiego litewskiego*, ok. 1670; Mikalojus Konstantinas Čiurlionis National Art Museum, Kowno. Fot. A. Baltėnas

Robert Kołodziej

Listy od Jej Mości królowej. O próbach wpływania Marii Kazimiery na sytuację wewnętrzną w Rzeczypospolitej

1. *Marcin Zamoyski*, 1. poł. XIX w.; Muzeum Zamojskie w Zamościu, nr inw. MZ/54/MA. Fot. H. Szkutnik

Aleksandra Skrzypietz

„Trzecie małżeństwo” królowej Marii Kazimiery – u źródeł legendy

1. Jan Ruyter, *Rozmowa między Ferdynandem Kettlerem a Charlesem Alexandrem*, 1740; Rijks Museum. Fot. Artokoloro Quint Lox Limited / Alamy Stock Photo
2. *Stanisław Jan Jabłonowski*, przed 1702; Muzeum Narodowe w Poznaniu, nr inw. Mp 740. Fot. A. Cieślowski
3. Rosalba Carriera, *Cardinal Melchior de Polignac*, ok. 1732; Gallerie dell'Accademia, Wenecja. Fot. © ART Collection / BE&W
4. Marcello Bacciarelli, *Portret Marcina Kątskiego*, 1782–1788, blacha miedziana; Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, nr inw. ZKW/3406. Fot. A. Ring, L. Sandzewicz

Adam Perłakowski

Wszyscy przeciw królowej? Postawy szlachty wobec Marii Kazimiery na sejmie konwokacyjnym 1696 r. w świetle korespondencji Andrzeja Choyneckiego

1. Jan Reisner, *Portret prymasa Michała Stefana Radziejowskiego*, 1695–1700, pastel, papier na płótnie; Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. 452. Fot. © Copyright by K. Wilczyński / Muzeum Narodowe w Warszawie
2. *Andrzej Chryzostom Żaluski*, ok. 1699; Muzeum Narodowe w Poznaniu, nr inw. Mp 3514. Fot. Pracownia Fotografii Cyfrowej MNP
3. *Stanisław Herakliusz Lubomirski, marszałek wielki koronny w latach 1676–1702*, 4. ćw. XVII w.; Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Fot. A. Podstawka
4. *Portret Hieronima Augustyna Lubomirskiego*, 1. poł. XVIII w.; Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. 128876, dep. Muzeum – Zamek w Łańcucie. Fot. Muzeum – Zamek w Łańcucie

Bożena Popiołek

Zamiana ról. Królowa Maria Kazimiera d'Arquien Sobieska i Elżbieta z Lubomirskich Sieniawska, kasztelanowa krakowska

1. Louis de Silvestre, *Elżbieta Sieniawska*, 1720; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, nr inw. Wil.1166. Fot. Z. Reszka
2. *Portret hetmana Adama Mikołaja Sieniawskiego*, 1. poł. XVIII w.; Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, nr inw. Łkr 137. Fot. A. Ring, L. Sandzewicz

Anna Sylwia Czyż

Nuncjusz w Wilanowie, czyli dyplomatyczno-ceremonialny epizod z życia Marii Kazimiery. List z archiwum florenckiego

1. Andrea Santacroce, miedzioryt w: *Effigies nomina et cognomina SD. N. Innocentii P. P. XI...*, Romae [b.d.]. Fot. Wikimedia Commons
2. Frans Geffels, *Uczta w rezydencji Sobieskich w Jaworowie 6 lipca 1684 r.* (po akcie przysięgi przymierza polsko-austriacko-weneckiego z 24 maja), po 1684; Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Fot. A. Podstawka
3. Simon Thomassin, *Emeryk Tekieli, 1682–1699*, miedzioryt; Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Fot. A. Ring, L. Sandzewicz

Aneta Markuszczyńska

Muzyczny Rzym Marii Kazimiery

1. *Portret Alessandra Scarlattiego (1660–1725)*, 1. poł. XVIII w.; Museo internazionale e biblioteca della musica di Bologna. Fot. BE&W
2. Francesco Trevisani, *Portret kardynała Pietra Ottoboniego (1667–1740)*, ok. 1689; Bowes Museum. Fot. © DEA Picture Library / BE&W
3. Hugh Howard, *Arcangelo Corelli*, 1697; The Stirling Smith Art Gallery & Museum. Fot. The Stirling Smith Art Gallery & Museum
4. Balthasar Denner, *Georg Friedrich Händel, 1727*; National Portrait Gallery, Londyn. Fot. © National Portrait Gallery, Londyn
5. Antonio David, *Księżę Francesco Maria Ruspoli*, Rzym, 1709; Palazzo Ruspoli, Rzym. Fot. ze zbiorów Castello Ruspoli

Jerzy Żmudziński

Gest wotywny Marii Kazimiery

1. Warsztat turecki, strzemię wielkiego wezyra Kara Mustafy znalezione na polu bitwy pod Wiedniem, przed 1683; Skarbiec katedry św. Stanisława i św. Wacława w Krakowie. Fot. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie
2. Gergen Schneider (złotnik notowany jako mistrz od 1658), lampa wieczna, Gdańsk, 1667–1668; klasztor Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie. Fot. J. Kozina
3. Daniel Pratsch (mistrz od ok. 1677, zmarły w 1694), szkatułka na klejnoty (obecnie dolna część relikwiarza św. Jana Nepomucena), Augsburg, ok. 1685; Skarbiec klasztoru Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie. Fot. J. Kozina
4. Tylman z Gameren (1632–1706), kościół Sakramentek pw. św. Kazimierza w Warszawie, 1687–1692 (odbudowany ze zniszczeń po 1945 r.). Fot. P. Tyszka
5. Warsztat czynny w Żółkwi (?), cztery talerze z serwisu króla Jana III, po 1683; klasztor Karmelitanek Bosych na Wesołej w Krakowie. Fot. J. Kozina
6. Złotnik paryski, fragmenty monstrancji, 1687; klasztor Sakramentek w Warszawie. Fot. W. Holnicki
7. Złotnik ES (lub SE), czynny w Paryżu lub w Warszawie, łódka na kadzidło, ok. 1687–1688 (?); kościół Sakramentek pw. św. Kazimierza w Warszawie. Fot. W. Holnicki
8. Warsztat zakonny sakramentek w Warszawie (?), ornat (przód), ok. 1688–1696, kościół Sakramentek pw. św. Kazimierza w Warszawie. Fot. W. Holnicki
9. Jan Michał Link (zm. 1698), dawny kościół Dominikanów, obecnie parafialny, w Krasnobrodzie, 1690–1699 (z fasadą z lat 1767–1769). Fot. Wikimedia Commons
10. Warsztat turecki (przeróbka na ornat – warsztat polski), ornat wykonany z czapraka (przód), 2. poł. XVII w.; Kościół pw. św. Mikołaja w Gniewie. Fot. J. Żmudziński

Przemysław Mrozowski

Ikografia królowej Marii Kazimiery – wstępny zarys problematyki

1. *Portret Marii Kazimiery*, ok. 1658; Zamek Królewski na Wawelu. Fot. copyright ©Zamek Królewski na Wawelu / A. Stankiewicz
2. *Portret Marii Kazimiery Zamoyskiej*, 1660–1665; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Fot. Z. Reszka
3. *Portret Marii Kazimiery Sobieskiej*, ok. 1680; Narodowe Muzeum Sztuki Republiki Białoruś. Fot. Narodowe Muzeum Sztuki Republiki Białoruś
4. Jacques Blondeau, *Portret Marii Kazimiery, królowej Polski, żony Jana III*, miedzioryt, 1696–1698; Muzeum Narodowe w Warszawie. Fot. © Copyright by Piotr Ligier / Muzeum Narodowe w Warszawie
5. A.-F. Desportes (przypisywany), *Portret Marii Kazimiery*, ok. 1690; Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Fot. A. Ring

6. *Marysieńka Sobieska z synem Jakubem*, ok. 1674; Muzeum w Nieborowie i Arkadii. Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie. Fot. © Copyright by Piotr Ligier / Muzeum Narodowe w Warszawie
7. *Portret konny królowej Marii Kazimiery*, po 1685; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Fot. Z. Reszka
8. *Jan III Sobieski z rodziną*, po 1693, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Fot. Z. Reszka
9. Henri Gascar, *Portret zbiorowy rodziny Jana III*, 1691; Zamek Królewski na Wawelu. Fot. Copyright ©Zamek Królewski na Wawelu / Ł. Schuster
10. Jerzy Eleuter Szymonowicz Siemiginowski, *Portret królowej Marii Kazimiery z dziećmi*, ok. 1684; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Fot. W. Holnicki
11. Jan Reisner, *Maria Kazimiera jako Jutrzenka*, plafon w Gabinetcie Zwierciadlanym, XVII w.; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Fot. A. Indyk
12. Jerzy Eleuter Szymonowicz Siemiginowski, *Maria Kazimiera jako Jutrzenka*, plafon *Lato* w Sypialni Króla pałacu w Wilanowie, koniec XVII w.; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Fot. Z. Reszka i W. Holnicki
13. Bartholomeus Eggers, Popiersie Marii Kazimiery Sobieskiej, 1687; Ogród Letni, Petersburg. Fot. Wikimedia Commons
14. Medalion z popiersiem Marii Kazimiery Sobieskiej, 1681–1682; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Fot. A. Indyk
15. Medal ku czci pary królewskiej Jana III i Marii Kazimiery, 1686; Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Fot. A. Ring, L. Sandzewicz
16. Johann Höhn ml., *Maria Kazimiera, królowa Polski*, 1683; Muzeum Narodowe w Warszawie. Fot. © Copyright by Piotr Ligier / Muzeum Narodowe w Warszawie

Zdjęcia poza artykułami

- s. 50 Jerzy Eleuter Szymonowicz Siemiginowski, *Portret królowej Marii Kazimiery Sobieskiej z córką Teresą Kunegundą*, 1690; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, nr inw. Wil.1152. Fot. Zbigniew Reszka
- s. 82 Jan Tricius, *Portret Marii Kazimiery Sobieskiej*, ok. 1676; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, nr inw. Wil.1584. Fot. Zbigniew Reszka
- s. 112 Claude Callot *Portret królowej Marii Kazimiery*, ok. 1684, Kraków; Zamek Królewski na Wawelu, nr inw. 5472. Fot. copyright ©Zamek Królewski na Wawelu / Anna Stankiewicz
- s. 148 Pieter Stevens, *Maria Casimira Poloniarum Regina, Magna Lithuaniae, Ucrainae & Ducissa*, 1676–1700; Biblioteka Narodowa w Warszawie. Fot. Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona
- s. 166 Henri Gascar (?), *Maria Kazimiera i Teresa Kunegunda wraz z damami dworu*, 1690–1695; Muzeum Zamoyskich w Kozłówce. Fot. Archiwum Muzeum Zamoyskich w Kozłówce
- s. 194 Hubert Vincent, Antonio Odazzi, *Portret Marii Kazimiery, królowej Polski, żony Jana III Sobieskiego*, miedzioryt, papier żeberkowy, grafika, Rzym, 1699–1700; Muzeum Narodowe w Warszawie. Fot. © Copyright by Piotr Ligier / Muzeum Narodowe w Warszawie
- s. 248 Daniel Schultz, *Maria Kazimiera Sobieska*, ok. 1670; Muzeum Narodowe w Krakowie, nr inw. MNK I-257. Fot. Pracownia Muzeum Narodowego w Krakowie